

2 / 2010 - Vapaa-ajattelijain liitto ry

Vapaa Ajatteliija

Anneli Aurejärvi-Karjalainen
pitää huolta uskonnottomista seremonioissa

Vapaa-ajattelijain liitto ry – Fritänkarnas förbund rf

PUHEENJOHTAJA

Jussi K. Niemelä

041 528 6713

jussi.k.niemela@vapaa-ajattelijat.fi

<http://jussikniemela.blogspot.com/>

VARAPUHEENJOHTAJA

Robert Brotherus

045 114 5602

robert@iki.fi

PÄÄSIHTEERI

Eino Huotari

044 081 6543

eino.huotari@kolumbus.fi

LIITTOVALTUUSTON PUHEENJOHTAJA

Olavi Korhonen

0500 556 010

olavi.korhonen@pp.inet.fi

TOIMISTO

Neljäs linja 1, 00530 Helsinki

0440 715 601

(09) 715 602

val@vapaa-ajattelijat.fi

Toimisto on avoinna arkisin klo 11–15.

KOTISIVU

<http://www.vapaa-ajattelijat.fi>

PANKKIYHTEYS

Sampo 800014-85180

(Lahjoitus- ja testamenttitili sama.)

Kansikuva

Jussi K. Niemelä

Vapaa Ajatteliija

65. vuosikerta

Julkaisija

Vapaa-ajattelijain liitto ry

Fritänkarnas förbund rf

Päätoimittaja

Jussi K. Niemelä

041 528 6713

jussi.k.niemela@vapaa-ajattelijat.fi

Toimitusneuvosto

Susanna Niinimäki, Heljä Pekkalin, Teuvo

Pykönen, Anniina Tapioharju, Jaakko

Wallenius, Nora Luoto.

Taitto

Tampereen seudun Työllistämisyhdistys

Etappi ry / Mediapaja / Johanna Kantanen

050 431 0077

mediapaja@etappi.info

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Vapaa-ajattelijain liitto / Toimisto

Neljäs linja 1

00530 Helsinki

0440 715 601

(09) 715 602

val@vapaa-ajattelijat.fi

Ilmoitushinnat

Koko sivu: 235 €

Puoli sivua: 135 €

1/8 sivua 50 €

Tilaushinta

25 € /vuosi

Kuusi numeroa vuodessa.

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa

Painos

2700 kpl

ISSN 0355-8703

Seuraava lehti:

Kesäkuussa 2010. Lehteen tulevan

aineiston tulee olla päätoimittajalla 20.5. mennessä.

Vapaa Ajatteliija on Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry:n jäsen.

Kirjoitukset eivät välttämättä edusta lehden toimituksen ja julkaisijan näkemystä.

Rakkauden uskonto

Jokaisella on oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen eikä ketään saa kohdella halventavalla tavalla. Tämä on hieno periaate, joka ei valitettavasti aina toteudu käytännössä. Ei ainakaan silloin, jos olet katolisen kirkon kuoropoika.

Katolista kirkkoa on viime viikkoina ravistellut jatkuvasti järkyttävämmäksi paljastunut pedofiiliskandaali. Ympäri maailman on paljastunut tapauksia, joissa katoliset papit ovat käyttäneet seksuaalisesti hyväkseen lapsia ja nuoria. Paavi on ollut tietoinen asiasta jo ennen paaviksi tuloaan ja yrittänyt vaieta asian kuoliaaksi kirkkoa suojellakseen.

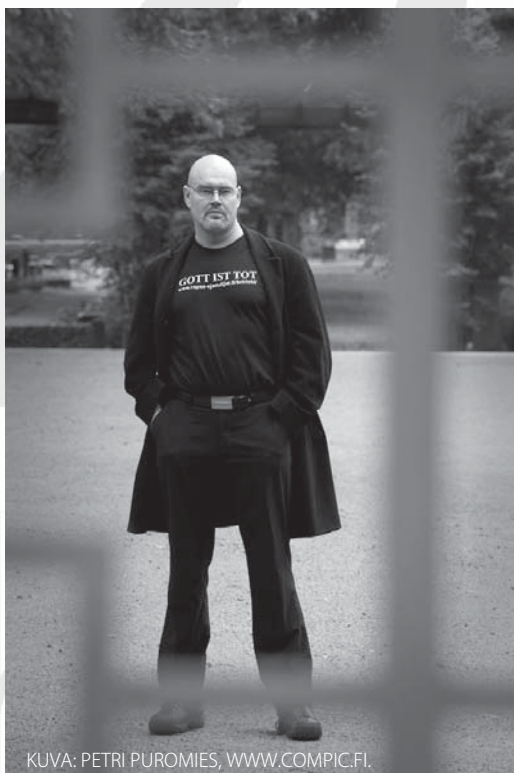
Katolisen pelastuskäsityksen mukaan ihminen pelastuu Jumalan armosta sekä hyvistä teoista. Usko ilman tekoja on kirkon käsityksen mukaan kuollut-

ta uskoa. Katolinen kirkko opettaa, että seksuaalisuus on erottamaton osa ihmisyyttä ja siten myös pyhä asia. Kirkon kannan mukaan seksi kuuluu avioliittoon, ja kirkko tuomitsee kaikenlaisen avioliiton ulkopuolisen seksuaalisen kanssakäymisen, kuten esiaviollisen seksin, aviorikokset, prostituution ja pornografian. Lisäksi katolinen kirkko ei katso voivansa siunata samaa sukupuolta olevia pareja. Se ei pidä asiaa moraalisesti hyväksyttävänä.

Katolisen kirkon pappien on tarkoitus elää oppiensä mukaan. Kuinka moraalisesti hyväksyttävää on alaikäisten poikien hyväksikäyttö? Vierittääkseen vastuuta muualle Vatikaanin päämanaaja syytti ta-pahtuneesta Saatanaa. Katolinen kirkko pitää pappejaan Jumalan rakkauden välikappaleina, koska he antavat pahoja tekoja anteeksi synnintunnustuksen yhteydessä. Lasten hyväksikäytössä ei ole häivähdytäkään rakkaudesta, eikä hyväksikäyttöä pidä toisaalta kuitata kirkon omilla rituaaleilla tai omantunnonpuhdistusmenetelmillä. Rikokset tulee selvittää ja sovittaa maallisten lakien mukaan.

Yhdysvalloissa nostettiinkin kanne paavia ja useita Vatikaanin korkea-arvoisia virkailijoita vastaan. Heitä vaaditaan muun muassa avaamaan hyväksikäytöstä syytettyjä pappeja koskevat arkistot. Paavikin on lopulta heltyneet pyytämään anteeksi joiltakin hyväksikäytön uhreista. Hän on myös todennut olevansa häpeissään sekä pahoillaan. Häpeissään ja pahoillaan, että skandaali toisensa perään nousee julkisuuteen? Häpeissään ja pahoillaan, että hän itse peitelti lapsiin kohdistuneita rikoksia? Paavi on myös lupautunut tapaamaan uhreja sekä rukoilemaan heidän kanssaan. En tiedä, onko näistä toimenpiteistä lohduksi muille kuin paaville itselleen.

Katolinen kirkko tuomitsee suuren ääneen oppiensä vastaisesti elävät, mutta kun sen on aika tuomita omiaan, se hiljenee. Kristillisistä kirkkokunnista suurin on mielellään korostanut moraalisesta valtansa merkittävyyttä. Tämä valta on murenemassa, ei ulkopuolisten kautta, vaan sisältä käsin. Rakkauden uskonto on paljastanut todelliset kasvonsa. Se on pelon, vallan ja alistamisen uskonto. ■

KUVA: PETRI PUROMIES, WWW.COMPIC.FI.

Jussi K. Niemelä

Siviiliseremonioiden mestari **Anneli** **Aurejärvi-Karjalainen**

Heta Saxell

Vapaa Ajatteliija kävi helmikuussa tapaamassa Pro-Seremonioiden voimahahmoa ja toimitusjohtajaa Anneli Aurejärvi-Karjalaista. Siviilijuhlien järjestämiseen erikoistunut palvelukeskus toimii helsinkiläisen paritalon yläkerrassa. Kotitoimisto ulottuu mukavasti alakertaan olohuoneen sohvalle, kun Anneli kertoo Pro-Seremonioiden perustamisesta ja siitä, kuinka perheet voivat viettää omannäköisiä juhlia.

”Puhujana toimimisesta saa niin paljon suoraa palautetta, ja kun huomaa kuinka tärkeää tämä työ on ihmisille, joiden juhlissa me autamme, työhön ikään kuin jää koukkuun.”

Anneli Aurejärvi-Karjalainen

Kaikki sai alkunsa 1990-luvun puolivälissä, kun Aurejärvi-Karjalaisen perheen esikoinen syntyi ja tyttärelle ryhdyttiin miettimään nimijuhlia.

– Luulin, ettei minun tarvitse kuin mennä kirjaan ja poimia sieltä kolme neljä kiinnostavimmalta näyttävää nimiäiskirjaa ja niiden avulla sitten syntisivät omat nimiäiset. Olin hyvin järkyttynyt, kun mitään ei löytynyt.

Tietoa ja apua Anneli löysi lopulta Vapaa-ajattelijoiden liitolta, erilaisista yliopistojen laitoskirjastoista ja kansanrunousarkiston kirjastosta.

– Sain kasaan meidän neidille kauniit, meidän näköiset nimiäiset.

Juhlahömpäksi tunnustautuva kulttuurientutkija tuli samalla laittaneeksi alulle prosessin, joka muutaman vuoden päästä johti Perheen omat juhlat –kirjan ilmestymiseen ja Pro-Seremonioiden perustamiseen.

– Kun minulla oli materiaalia kerättyinä, kerroin Vapaa-ajattelijoiden liittoon, että jos on muita perheitä, joilla on sama pulma, voi ottaa minuun yhteyttä, täältä löytyy. Ja sitten rupesti yhteydenottoja tulemaan, alettiin kysellä myös häistä ja hautajaisista. Ja koko ajan harmitti, että miksi nyt kukaan ei ole tehnyt sitä kirjaa, olisi niin helppoa, kun sen sieltä kirjastosta saisi. Tarpeeksi kun sitä marisi, niin joku sitten heitti, että miksi et itse kirjoita, turha siinä vinkua.

KIRJOITAJASTA PUHUJAKSI

Vapaa-ajattelijoilta saadun apurahan ja henkisen tuen turvin Perheen omat juhlat. Siviiliseremoniat häistä hautajaisiin –kirja ilmestyi 1999 ja samana vuonna perustettiin myös Pro-Seremoniat, siviilijuhlien järjestämiseen erikoistunut palvelukeskus. Pro-Seremoniat syntyi tarpeeseen, sillä perhejuhlien suosio oli taas alkanut kasvaa 1980-luvulta alkaen.

Palveluja ja tietoa siviilijuhlien järjestämiseen ei kuitenkaan käytännössä ollut. Prometheus-leirin tuki ry oli järjestänyt vuodesta 1990 alkaen aikuistumisleirejä, mutta muiden elämänsäkaaren taitekohtien tärkeiden juhlien järjestämisessä ihmiset olivat aika hukassa. Palvelukeskukseen tarvittavat resurssit ja tieto saatiin kasaan yhteistyöllä: Pro-Seremonioiden taustalla on Vapaa-ajattelijain liitto ry, Prometheus-leirin tuki ry ja Suomen Humanistiliitto ry. Myös Helsingin vapaa-ajattelijat olivat muiden aktiivien ohella mukana. Anneli muistelee Juha Kukkosen olleen se henkilö, joka ensimmäisenä ehdotti puhujapalvelun ammattimaistamista. Annelikin oli alusta alkaen mukana myös puhumassa, vaikka on aina pelännyt esiintymistä.

– Alussa puhuin paljon, meillä oli silloin aika vähän puhujia, ja kaikilla muilla oli joku muu arkityö, joka rajoitti puhumista. Hautajaisiahan on usein myös keskellä arkipäivää. Toisaalta tykkään kovasti nimiäisistä, ne ovat hyvää vastapainoa hautajaisille, jotka ovat emotionaalisesti välillä hyvinkin rankkoja. Mutta kun pääsee katselemaan ihania pulleita vauvoja niin kummasti sitä jaksaa taas.

Puhuminen ei tullut kirjoittamalla itseään luontevimmin ilmaisevalta Annelilta helposti.

– Ajattelin, että minä olen se taustahenkilö, se tukihenkilö. Kerään materiaalia, tuen puhujia ja teen heidän työnsä mahdolliseksi. Mutta meillä ei yksinkertaisesti ollut tarpeeksi puhujia. Tiesin kuitenkin eniten juhlien järjestämisestä, ja puhujan työ on hirveän paljon enemmän kuin että kirjoitat puheen ja pidät sen. Siinä neuvotaan juhlan järjestävää perhetä alusta loppuun ja tuetaan mitä ihmeellisimmissä asioissa. Puhujana toimimisesta saa niin paljon suoraa palautetta, ja kun huomaa kuinka tärkeää tämä työ on ihmisille, joiden juhlissa me autamme, työhön ikään kuin jää koukkuun.

Puhujapalveluun kuuluu suunnittelutapaaminen

asiakkaan luona, neuvontaa annetaan puhelimitse ja sähköpostilla, saatavilla on erilaisia todistuksia perheen juhliin ja muusikoitakin voi tilata. Puhujat ja muusikot toimivat vapaaehtoisina keikkapohjalta. Anneli on ainoa, joka hoitaa Pro-Seremonioiden juoksevia asioita ja paperihommia. Toiminta on reilussa kymmenessä vuodessa kasvanut niin paljon, että Annelille on koko ajan jäänyt vähemmän aikaa toimia juhlapuhujana, ja nykyään hän puhuukin vain oman lähisukunsa juhlissa. Itse toiminta on pysynyt kuitenkin samanlaisena. Muutama yllätyskin on mahtunut mukaan.

– Emme arvanneet etukäteen, kun Pro-Seremonioita perustettiin, että meillä pitää olla omaa musiikkia tarjolla. Sillä vaikka seurakunta antaisi kappelin hautajaiskäyttöön, niin jos omaiset eivät huoli paikalle pappia, eivät he saa kanttoriakaan. Yllätyksenä tuli myös miten tärkeitä todistuksista tulisi, kuinka paljon niitä loppujenlopuksi tulisi olemaan. Aluksihan oli vain kummitodistus, se, jonka olin mieheni kanssa meidän esikoisellemme laatinut ja mitä käytettiin kuopuksenkin nimiäisissä. Mutta sitten ensimmäisiin ihan puhujallisiin nimiäisiin tarvittiin isonsiskon todistusta. Isovanhempien todistus tuli myös nopeasti, nimenantotodistus tuli sellaisiin juhliin, joissa lapselle ei valittu erikseen kummeja, ja sitten haluttiin todistus, jonka koko juhlaväki allekirjoittaa. Todistuksia ja puheita saa luonnollisesti kaikkiin tilaisuuksiin monilla kielillä.

HAUTAJAISISTA HÄIHIN

Pro-Seremonioilta tilataan eniten puhujia hautajaisiin.

– Hautajaiset ovat tilanne, jossa ihmisten on kaikin vaikeinta puhua itse. Läheisen arkun äärellä hyvin harva pystyy puhumaan. Puhujan merkitys on myös usein paljon suurempi kuin itse puheen pitäminen. Juhlapuhuja on seremoniamestari, rauhoittava hahmo, yleinen apu. Hautajaisissa saatetaan kaivata apua opastuksessa ja etiketin mukaan toimimisessa. Puhuja myös varmistaa kaiken toimivuuden ja asianmukaisuuden. Joissain hautajaisissa on ennen saattotilaisuuden alkua jouduttu vaihtamaan vielä arkun ristiruuvit toisiin, omaisten toivomusten mukaisesti ruuveihin.

Paikan löytäminen uskonnottomille hautajaisille saattaa joskus olla pulmallista. Useimmiten hautajaiset järjestetään kappelissa, mutta esimerkiksi Espoon seurakuntayhtymä ei anna käyttää kappeleita siviilitilaisuuksissa. Hautaustoimilaissa ei oteta asiaan kantaa; seurakunnat veloitetaan järjestämään vain hautapaikka.

– Hautaustoimilaissa olisi pitänyt ottaa huo-

mioon se, että kun tehdään näitä ns. tunnustuksettomia hautausmaita, pitäisi huolehtia, että on rakennus, jossa voidaan sisätiloissa säältä suojassa viettää saattohetki, mutta sellaisia ei ole missään. Käytännössä vaihtoehtona on, että ollaan haudalla, mutta tämä toimii vain, jos on arkuhautaus. Useimmat vainajat kuitenkin tuhkataan.

Suomessa vain Helsingin Hietaniemen krematoriumin kappeli on itsenäisen säätöön hallinnoima, eikä siis seurakunnan omistuksessa oleva tila, ja siten kaikille ongelmitta soveltuva paikka. Kesäaikaan hautajaisia on mahdollista järjestää erilaisten pitokartanoiden puutarhoissa, sillä arkun voi tuoda ulkotiloihin saattohetkeä varten. Siviilihautajaisten järjestämisessä ihmiset kaipaavat paljon apua, sillä yllättäen myös häämessuilla Pro-Seremonioiden osastolla kysellään hautajaisista.

– Ensimmäisinä vuosina pidimme messuilla vain häämateriaalia esillä, mutta ihmiset kyselivät niin paljon nimiäisistä ja hautajaisistakin, että ajattelimme, että on parasta ottaa hautajaismateriaalitkin mukaan. Messutauluissa meillä on isoja värikuvia erilaisista juhlista, että ihmiset näkevät, että tilaisuuDET ovat juhlavia ilman pappia ja ilman jumalanpalvelusta. Eivät ihmiset ole jääneet kaipaamaan uskonnollisia puheita, päinvastoin. Palautetta saadaan, että kerrankin jaksoin kuunnella koko puheen, ja että on kiva, kun puhutaan vain asioista, joilla on kuulijoille oikeasti merkitystä.

PALVELUA PERHEILLE

Siviilijuhlien järjestämisessä Pro-Seremoniat on monelle korvaamaton apu, sillä virallisia vihkimisiä suorittavilla maistraateilla ei ole muita palveluja tarjolla uskonnottomille perheille. Annelin kokemuksen mukaan on paljolti maistraatista kiinni, millaista palvelua hääpareille on tarjolla. Osa vihki-joistä suostuu tekemään vain minimin eli suorittamaan virallisen vihkikaavan virasto aikaan maistraatin tiloissa, osa taas lähtee mielellään viikonloppunakin vihkimään ja pitää puheen vihkikaavan lisäksi. Hyvinkään maistraatti on ansiokkaasti palvellut siviilihäitä viettäviä pareja jo vuosien ajan, minkä kunniaksi Vapaa-ajattelijain liitto palkitsi maistraatin helmikuussa 2010 Väinö Voipio –palkinnolla. Itsekin vuonna 1999 uskonnottoman tapakulttuurin edistämisestä Väinö Voipio -palkinnon saanut Anneli oli mukana luovuttamassa palkintoa Hyvinkäällä.

– Hyvinkään maistraatti on ehdottomasti Etelä-Suomen parhaiten palveleva maistraatti. Hyvää palveluasennetta löytyy myös Rovaniemeltä ja Lapista. Jos vihki- ja Hyvinkään maistraatista,

”- Ihmiset usein mieltävät, että on valittava kahdesta, että esimerkiksi kirkollinen vihkiminen on juhlava ja komea ja siviilivihkiminen on pieni, vaatimaton ja arkinen. Mutta valinta ei menekään näin.”

Anneli Aurejärvi-Karjalainen

meitä Pro-Seremonioista ei oikeastaan juhlapaikalle tarvitakaan.

Juhlapuhujaa kaivataan silloin, kun maistraatin vihkiä suorittaa vain lakikirjan vihkikaavan. Seremonian rakentamiseksi on monta vaihtoehtoa. Virallisen osuuden ohteen voi ottaa musiikkiesityksen, läheisen lukeman runon tai puheen. Juhlapuhuja voi vuorotella vihkiäjän kanssa tai juhlapuhuja voi vetää koko seremonian epävirallisena. Tällöin virallinen puolen tulee olla hoidettuna kuntoon maistraatissa jo etukäteen. Puhuja rakentaa seremonian aina hääparin toiveiden mukaan. Useimmille pareille on tärkeää sanoa ”tahdon” myös tässä seremoniassa, moni haluaa mukaan myös sormusseremonian. Puhujien ainoina kriteereinä on, että he eivät luonnollisesti puhu mitään uskonnollista ja seremonian on sovittava uskonnottomaan ja humanistiseen maailmankatsomukseen.

SITKEÄ VALISTAJA

Siviilijuhlien järjestäjän työ on ennen kaikkea tietoisuuden lisäämistä. Siviilihäiden suosio on kasvanut paljon viime vuosien aikana ja nimiäisiäkin vietetään aiempaa enemmän. Tärkeää on myös kertoa ja näyttää, että siviilijuhlat voivat olla niin suuret ja juhlat kuin ihmiset haluavat.

- Ihmiset usein mieltävät, että on valittava kahdesta, että esimerkiksi kirkollinen vihkiminen on juhlava ja komea ja siviilivihkiminen on pieni, vaatimaton ja arkinen. Mutta valinta ei menekään näin. Valinta on, että haluaako uskonnollisen toimituksen vai haluaako juhlia ilman uskontoa tinkimättä juhluudesta yhtään enempää kuin tahdotaan. Kyllä prinsessaunelmahäätkin saa siviilisti. Mitä useampi

tämän oivaltaa, sitä enemmän siviilihäiden suosio kasvaa.

Nimiäistenkin vietossa on paljon valinnan varaa. Ongelma onkin usein esimerkin puute.

- Voi toki tehdä niin, että kerrotaan lapsen nimi ja sitten kahvitellaan. Mutta maallisestikin voi seremoniallistaa ja tehdä monia kivoja juttuja. Voi olla hankalaa olla ensimmäinen suvussa, joka järjestää nimiäiset, mutta seuraavan lapsen kohdalla nimiäisjuhlat ovatkin jo perinne. Perinteissähän on se jännä juttu, että uudetkin tavat sujahtavat niin luonnostaan osaksi tuttua kaava, että tuntuu kuin näin olisi tehty ainakin 300 vuotta vaikka olisi vasta toinen kerta.

Ihmisten tietämys siviilijuhlsta on kasvanut vuosien varrella muun muassa lehtijuttujen myötä, mutta usein tietoa on etsittävä monesta lähteestä. Annelin mukaan parasta on päästä paikanpäälle siviilijuhliin itse katsomaan.

- Kun on itse paikalla ja näkee, että tämä on juhlaa, tämä tuntuu arvokkaalta ja täällä ei puhuta mitään asiaankuulumatonta. Siviilijuhlissahan ei ole mitään uskonnonvastaista, ei siellä ateismia julisteta. Mutta jos uskonto ei kuulu perheen elämään, niin tuntuuhan se oudolta, että tärkeässä tilaisuudessa kuten häissä, lapsen synnytyä tai hautajaisissa pääpaino olisi uskonnollisilla asioilla.

Vaikka muutos on hidasta, edistystä silti tapahtuu koko ajan. Ruohonjuuritason valistus on tuottanut tulosta.

- Parasta on asiakasperheen onnellisuus kauniista juhlastaan. Ja juhlaväeltä saamme kommentteja, että tämähän oli hieno, tällaiset juhlat minäkin haluan. ■

HYVINKÄÄN MAISTRAATIN

HENKILÖSTÖLLE LIITON VÄINÖ VOIPIO -PALKINTO

Esa Ylikoski

KUVAT: ESA YLIKOSKI JA JUSSI K. NIEMELÄ

Vapaa-ajattelijain liiton myöntämä vuoden 2009 Väinö Voipio -palkinto on luovutettu Hyvinkään maistraatille ja sen henkilökunnalle pitkäjänteisestä sekä ansiokkaasta palvelutyöstä suomalaisten siviilihääparien hyväksi.

Palkinnon perusteluissa sanotaan: ”Poikkeuksellisen palvelualttiilla asenteellaan, joustavuudellaan virka-ajan ja -paikan ulkopuolisiin vihkimisiin sekä panoksellaan vihkiseremonioiden juhlavuuteen ja henkilökohtaisuuteen Hyvinkään maistraatin henkilökunta on osaltaan merkittävästi ollut edistämässä katsomusten tasa-arvoa Suomessa.”

Vapaa-ajattelijain liiton edustajat luovuttivat tunnustuspalkinnon 10. helmikuuta ja Hyvinkään maistraatin henkilöstö osallistui tilaisuuteen runsaslukuisesti päällikkönsä Tom Marstin johdolla. Kunniakirjan lisäksi luovutettiin lahjana vihkitilaan sopiva kynttilänjalka. Palkinnon luovuttajina toimivat puheenjohtaja Jussi K. Niemelä, Pro-Seremonioiden toimitusjohtaja Anneli Aurejärvi-Karjalainen sekä liittovaltuuston varajäsen Esa Ylikoski.

Siviilivihkimisten osuus on lisääntynyt jatkuvasti maassamme viime vuosina. Pääosa vihkimisistä tapahtuu maistraattien tiloissa virka-aikana, mutta

varsin monet parit toivovat myös mahdollisuutta maistraatin tilojen ja virka-ajan ulkopuoliseen vihkimiseen. Hyvinkään maistraatin ansiokas toiminta on jatkunut vuosia, ja vuonna 2009 eläkkeelle jääneellä pitkäaikaisella maistraatin päälliköllä Pentti Ristikartanolla on ollut tärkeä rooli palvelujen kehittäjänä.

Vapaa-ajattelijain liiton Väinö Voipio -palkinto on jaettu vuodesta 1993 alkaen. Väinö Voipio (1884-1976) oli tuomari, kirjailija ja pitkäaikainen Vapaa-ajattelijain liiton puheenjohtaja. Voipion tunnetuimmat teokset ovat uskontokriittiset Jumalan puolustus, Kahleissa vai vapaana ja Pelotuksen uskonto.

Palkinto luovutettiin nyt ensimmäistä kertaa yksilön sijasta työyhteisölle. Viime vuosina ennen Hyvinkään maistraatin henkilöstöä palkinnon ovat saaneet mm. Kari Enqvist (2004), Esko Valtaoja (2006), Kimmo Pietiläinen (2007) ja Erkki Tuomioja (2008). ■

Vapaa-ajattelijan puolusti maltillisuutta

Aki P. Lehtinen

Renessanssi oli inhimillisen kukoistuksen ja veristen uskonsotien aikaa. Puoli vuosituhatta myöhemmin ranskalaishumanisti *Michel de Montaigne* vaikuttaa yhä mitä ajankohtaisimmalta ajattelijalta.

MICHEL DE MONTAIGNE (1533–1592) ELI RISTIRIIAISISSA MAAILMASSA.

Renessanssiksi nimetyn kauden (n. 1450–1560) aikana antiikin humanismi ja kirjallisuus heräsivät henkiin, taiteet vapautuivat kirkon palveluksesta maallisten hallitsijoiden kiinnostuessa kulttuurista ja valtamerten yli matkustettiin uusiin maailmoihin, ennennäkemättömiin inhimillisiin kulttuureihin.

Samaan aikaan kokonaisia sivilisaatioita tuhottiin ja uskonnollinen suvaitsemattomuus sekä maalliset valtataistelut sytyttivät yhä uusia väkivaltaisia konflikteja ihmisryhmien välille. Uskonsotien, terrorismin, sosiaalisen hajoamisen ja ihmisoikeuksien polkemisen hämärässä syttyi kuitenkin yksilöllisyyden valo.

Michel de Montaigne (1533–1592) käsitteli kuuluisissa esseissään aikansa moninaisia ongelmia, jotka eivät kuulosta vierailta nykyaikanakaan. Hän valaisi harkintakyvyllään tietä dogmatismista vapaaseen ajatteluun.

PERITTYJEN OPIEN HARHA

Miten elää? Tässä kysymyksessä paljastuu Montaignen esseiden ydin, väittää *Sarah Bakewell* uudessa kirjassaan. Montaigne koetteli esseissään omaa ajatteluaan inhimillisen elämän eri alueilla uskonsodista ystävyyteen ja hajuista humalaan, mutta Bakewellin mukaan Montaignen kirjallinen keskustelu meneitten aikojen ajattelijoiden kanssa kiteytyi yksilötason elämänfilosofiseen pohdintaan.

Jo tämä lähestymistapa erosi edeltävien vuosisatojen skolastisesta ajattelusta, jossa dialektisen päätelyn keinoin pyrittiin yhdistämään aristoteelinen tiede uskonnollisiin oppeihin ja pyhiin kirjoituksiin.

Montaigne asettui kuitenkin myös suorasanaisesti skolastista dogmaattisuutta vastaan, tukeutuivat-han sekä katoliset että protestantit omaan ”oikeaoppisuuteensa” harjoittaessaan julmuuksia toisiaan kohtaan.

Montaigne filosofoi, että ehdottoman varmaa tietoa jumalallisista sen enempää kuin muistakaan asioista ei voida saavuttaa aisteilla eikä järjellä. Aistein saatava tieto on epävarmaa ja järkeilyä voi arvioida vain järjellä. Tiedon koetinkiveksi ja mittapuuksi jää näin ajattelijan oma harkintakyky. Sen vahvuuksia ja heikkouksia Montaigne testasi ”esseis-sään” (ransk. *essai* = kokeilu, yritys; lat. *exagium* = punnitseminen).

Montaignen skeptisismi ”varmaa tietoa” kohtaan oli epäilystä perittyjen uskomusten totuudesta. Niitähän olivat horjuttaneet muun muassa tutkimusmatkailijoiden löydöt ja uudelleen päivänvaloon päässyt antiikin kirjallisuus ja filosofia. Myös kristinuskon dogmit vaikuttivat tiedollisesti huterilta: Montaigne huomasi historiallisia kirjoituksia ja omia kokemuksiaan arvioidessaan olevansa yhtäältä ihminen ja toisaalta eläin.

MORAALI EI RIIPU USKONNOSTA

Montaignen mukaan ihminen on pitkälti perinteisten käyttäytymistapojen tuote, eikä hän esseittensä perusteella radikaalisti olisi lähtenyt noita tapoja muuttamaan – lukuun ottamatta uskonnollisten fanaatikkojen kohtuudelle ja maltillisuudelle irvis-täviä tekoja. Montaignen konservatismista kuitenkin seuraa, että tapoja voidaan muuttaa moraali-kasvatuksella, koska universaaleja sääntöjä ei täydy tunnustaa.

Uskonto eikä mikään muukaan takaa fundamentaalista tietoa, jonka varaan muun inhimillisen tiedon voisi rakentaa. Perittyjen inhimillisten tapojen ei silti tarvitse olla hallitsevia, koska niitä voidaan vertailla keskenään yksilöllisen harkintakyvyn varassa. Yksilö samoin kuin hänen harkintakykynsä ei-

vät sovi tiedon perustaksi nekään, koska yksilö niin kuin maailmakin on jatkuvassa muutostilassa. On keskusteltava, ja niin Montaigne tekee esseissään yhtäältä aiempien ajattelijoiden ja toisaalta tulevien sukupolvien kanssa.

Montaigne pysyi koko ikänsä katolilaisena, mutta sai maltillisuutta ja suvaitsevaisuutta painottavilla kommentaareillaan vihollisia kaikista uskonnollisista leireistä. Hän huomioi ajanmukaisesti esseissään Jumalan, mutta uskonsoitien kauhut olivat opettaneet hänelle sekulaaria humanismia: Jumalaa tai transsendentia koskevia kysymyksiä ei pitäisi sotkea ihmisten asuttaman maailman tapahtumiin, ihmisten välisiin asioihin.

Montaigne ei tuntenut rajoja humanismissaan. Hän antoi tuleville sukupolville häikäisevän esimerkin itsenäisestä ajattelusta, tuomitsemisesta pidättäytymisestä ja kohtuudesta, ajattelijan luonnolli-

sesta suhteesta maailmaan sekä syvällisen ja laajalajaisen pohdinnan esittämisestä ymmärrettävällä kielellä.

Sanalla sanoen Montaigne opetti meitä olemaan ihmisiksi. ■

- Michel de Montaigne: *Esseitä, osat I (WSOY 2003) ja II (WSOY 2008) suomentanut, toimittanut ja selityksin varustanut Renja Salminen, osa III tulossa.*

- Sarah Bakewell: *A Life of Montaigne in One Question and Twenty Attempts at an Answer (Chatto 2009).*

- Saul Frampton: *When I Am Playing with My Cat, How do I Know That She Is Not Playing with Me? (Faber; Pantheon/Vintage 2010, tulossa toukokuussa).*

- Richard Scholar: *Montaigne and the Art of Free-Thinking (Peter Lang Ltd, 2010, tulossa heinäkuussa).*

AVOIMEN TUTKIMUKSEN JA SOKEAN USKON VÄLISSÄ

1533: Michel de Montaigne syntyy Bordeaux'n lähistöllä varakkaaseen perheeseen. Paavi Klemens VII ei hyväksy Englannin kuninkaan Henrik VIII:n avioeroa, mikä johtaa Henrikin ja Englannin eroon katolisesta kirkosta sekä anglikaanisen kirkon syntymiseen.

1543: Nikolaus Kopernikuksen teos Taivaallisten kehien kierroksista esittelee aurinkokeskisen aurinkokuntamallin tähtitieteilijän kuolinvuonna.

1545: Trenton kirkolliskokouksessa pyritään vahvistamaan katolisen kirkon oppia vastareaktiona protestanttiseen uskonpuhdistukseen.

1561: Katolilaisten ja protestanttien väliset erimielisyydet yltyvät ja Ranskassa syttyy ensimmäinen monista uskonsodista.

1571: Veljensä ja esikoislapsensa kuoltua Montaigne eristäytyy sukulinnan torniin kirjoinen ja aloittaa ”rauhassa ja huolista vapaana” Esseittensä kirjoittamisen.

1581: Montaigne matkustaa ympäri uskonsoitien riepottelemaa Eurooppaa, pitää matkapäiväkirjaa, ja valitaan Bordeaux'n pormestariksi.

1589: Montaignen tukema kalvinisti Navarre kääntyy protestanttisuudesta katolilaisuuteen ja hänestä tulee Ranskan kuningas Henri IV.

1592: Montaigne kuolee kotilinnassaan. Uskonsoitien sarja jatkuu Ranskassa vuosisadan loppuun.

Kaapista seinän alle

Iivi Anna Masso

Suurten uskontojen edustajat puhuvat mielellään uskontojensa ihmisrakkaudesta, armollisuudesta ja suvaitsevaisuudesta. Käytäntö onkin sitten toisenlaista, kun puheet siirtyvät sukupuolta ja seksuaalisuutta koskeviin tasa-arvokysymyksiin.

Luterilaisen kirkon sisällä kiistellään edelleen siitä, kelpaavatko naiset papeiksi. Ortodoksit ja katolilaiset eivät edes kiistele – heille on selvää, etteivät naiset kelpaa. Juutalaiset eivät myöskään keskustele naispappeudesta, eivätkä muslimit. Jälkimmäisten joukossa tosiaan löytyi edelläkävijä *Amina Wadud*, joka on johtanut rukouksia New Yorkissa – ja kirkossa. Sellaista ei uskalleta yrittää muslimimaailmassa eikä moskeijoissa.

Jumalallinen armeliaisuus ei siis jostain syystä hyväksy naisia tasavertaisesti ainakaan joillakin elämän alueilla – kuten uskontojen omien pyhien rituaalien parissa. Toinen ryhmä, jota monien uskovaisten on vaikea pitää samanarvoisena muiden ihmisten kanssa, ovat seksuaalivähemmistöt. Homoparien aviointumisoikeutta vastustetaan usein juuri uskonnollisin argumentein. Tiukemmat vastustajat eivät olisi sallineet rekisteröityä parisuhdettakaan, mutta nyt hurskaat uskovaiset pelkäävät, että heteroavioliitto jotenkin pilaantuisi, jos homopareille sallittaisiin naimisiinmeno tasavertaisin ehdoin.

Kirkon väen vakioargumentit aiheesta eivät kestä loogista tarkastelua. Kun homoavioliiton vastustusta perustellaan homoparien kyvyttömyydellä hankkia biologisia jälkeläisiä, saman perustelun pitäisi koskea heteropareja, jotka ovat liian vanhoja tai muu-

ten kyvyttömiä tai haluttomia hankkimaan lapsia. Onneksi sentään lastensaantipakkoa ei ole asetettu yleisesti naimisiinmenon oikeuden edellytykseksi.

Kristillisdemokraattien kansanedustaja *Päivi Räsänen* vertailee homoavioliittoa moniavioisuuteen, väittäen, että kumpikin ilmiö on kristillisten arvojen vastainen ja siksi niitä ei pidä sallia Suomessa. Vertailu ontuu ainakin silloin, kun hyväksyttävyyden mittapuuksi otetaan maalliset oikeusvaltion periaatteet.

Yksi niistä periaatteista on tasavertaisuus. Moniavioisuus, jonka muslimien ja mormonien uskonto sallii, on yhteen sovittamaton tasavertaisuusperiaatteen kanssa: siinä on yhdellä miehellä monta vaimoa, eikä vaimoilla ole oikeutta hankkia muita aviokumppaneita kyseisen miehen lisäksi. Toisenlainen kuin eriarvoistava moniavioisuus ei ole edes kuviteltavissa: jos moniavioisuutta sovellettaisiin tasavertaisuusperiaatteiden mukaisesti, perheen käsite muuttuisi mielettömäksi. Silloin kaikki voisivat kuulua samaan perheeseen.

Patriarkaalinen, naisista miehen omaisuutta tekevä moniavioisuus ei ole tuomittava vain sen takia, että se on ristiriidassa kristillisten arvojen kanssa: se on ristiriidassa etenkin humanististen ja demokraattisten arvojen, etenkin tasa-arvon periaatteen kanssa. Samalta pohjalta ei voi vastustaa homojen avioliittoa oikeutta, joka ei sisällä vastaavaa rakenteellista alistamista ja eriarvoisuutta. Päinvastoin, tasavertaisuusperiaate edellyttää, että perhesuhteiden luominen on mahdollista kaikille aikuisille samoilla ehdoilla.

Kuten naispappeuden, niin myös homoavioliitto-

jen osalta kirkko ottaa varovaisia askeleita tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden suuntaan, asiasta kuitenkin kiistellen. Jos Jeesuksen opit sisältävät rakkauden, hyväksynnän ja suvaitsevaisuuden viestin, jota kirkossa kuulutetaan, maallikko ainakin kuvittelee, että ne arvot koskevat yhtä lailla kaikkia ihmisiä.

Ja kuten naispappeuden, niin myös homoavio-
liittojen osalta katolilainen ja ortodoksikirkko ovat ehdottomampia – siis suvaitsemattomampia – kuin luterilainen. Aivan liian monet suvaitsevaisuuden teoreettiset apostolit ja jumalan tahdon edustajat ovat yllättävän huonoja suvaitsemaan toisenlaisuutta, kun se oikeasti tulee vastaan.

Silti (post)kristillinen maailma etenee näissä asioissa muuta maailmaa nopeammin. Vaikka kirkon asenne näissä kysymyksissä kaipaa parannusta kirkon omienkin oppien näkökulmasta käsin, yksi asia täytyy muistaa, ennen kuin kristinusko julistetaan edistyksellisten arvojen pahimmaksi viholliseksi: viimeiset takapajulat, jossa homoseksuaalisuudesta rangaistaan kuolemalla, ovat ne maat, joissa perhela-
ki perustuu islamilaiseen shariaan.

Myös länsimaissa fundamentalistiset imaamit ovat esittäneet räikeän homofobisia näkemyksiään melko rohkeasti. Kuten amerikkalais-norjalainen kirjailija *Bruce Bauer*, joka on arvostellut sekä kristillistä että islamilaista fundamentalismia, muistuttaa: “Kristityt fundamentalistit kieltäisivät minulta avioliiton, mutta imaamit kaataisivat seinän pääl-
leni”. Siinä ajattelemista “hyville ihmisille”, jotka haluaisivat edistää kaikkea hyvää: seksuaalista tasa-
vertaisuutta ja tasa-arvoa, mutta myös monikulttuu-

risuutta ja kulttuurirelativismia. Välillä hyvätkin ihmiset joutuvat tiukkojen valintojen eteen. ■

Khajamin lauluja

(TOINEN VERSIO ARVOSTELUSTA ON ILMESTYNYT AIEMMIN PARNASSOSSA.)

Jukka Mallinen

Persialaisen klassikkorunoilija *Omar Khajamin* viinisammio on tunnettu lännessäkin jo yli sata vuotta. Syykin on selvä: hänen hedonistinen viestinsä vapauttaa ahdistavassa kulttuurissamme. Omarin viini ja nymfit ovat raivanneet persoonallisuudelle elintilaa viktoriaanisessa lännessä aivan samalla mekanismilla kuin keskiajan islamilaisessa idässäkin. Sanotaan, että Englannin nuoret miehet marsivat ensimmäisen maailmansodan juoksuhautoihin *Edward FitzGeraldin* kääntämä Khajam tornistereisan: hänen aistillinen päätöksensä päästi niin kristillisestä kuin imperiaalisestakin kuristusotteesta.

Khajam tuo mieleen renessanssin aistimusriemun, vapaa-ajattelun ja väkevät persoonat. Käsityksemme renessanssista onkin viime aikoina laajentunut lännen kaanonin ulkopuolelle. Renessanssi tai renessanssia vastaavat ilmiöt syntyivät neuvostoakateemikko *Nikolai Konradin* 1947 esittämän hypoteesin mukaan jo 700 – 900-luvuilla Kiinassa, virkeällä, vapautuneella ja kansainvälisellä Tang-kaudella. Se levisi 900 – 1400-luvuilla Iraniin ja sen vaikutusalueelle Keski-Aasiaan sekä läntiseen Intiaan ja ylsi vihdoinkin 1200-luvulta lähtien islamin maailmasta Eurooppaan.

Miksi renessanssi syntyi Kiinassa? Siellä ei ollut ”kirjan kansojen” ajatusrajoitinta, Pyhää kirjaa: Raamatun, Koraanin tai buddhalaisten suutrien (tai modernin ajoilta Stalinin ”Lyhyen kurssin” tai Maon ”Punaisen kirjan”) määräämää monoliittista dogmiskoa. Oli ristiriitainen, liikkuva ja ja muuntuva sekoitus konfutselaisuutta, taolaisuutta ja buddhalaisuutta. Korkein teksti oli maallisenä ja valtiollisen ohjesääntönä toiminut konfutselainen kirjasto, joka salli eritellä itseään järkipäisesti.

Tämä Konradin rekonstruoima ”humanismin maailmankulttuuri” ja suuren kirjallisen yhteisyyden kausi kuvastaa sekä historiallisia lainoja että typologisia yhtäläisyyksiä. Renessanssin ydin oli siis humanismi – vapautuminen dogmin vallasta ja asketismista. Tämä persoonallisuuden emansipaatio ja ihmisajatuksen vapautuminen keskiaikaisten feodaalisten suhteiden sorrosta matkusti Kiinasta länteen. Se merkitsi kaikkialla esteettisen kulttuurin nousua ja rikastumista sekä löytöretkiä. Karavaaniteitse tuli vaikutteita uusista eksoottisista maista, kansallisuudet sekoittuivat. Idässä *Timur Lenk* toteutti massiivisia rakennus-

töitä, käsityö ja kauppa sekä tieteet vilkastuivat.

Islamilainen renessanssi sai vaikutteita käännösten kautta antiikista. Kuten aikoinaan Miletossa ja Ateenassa persoonallisuus emansipoitui feodalismin korporaatio – ja säätyriippuvuudesta. Ajatus irtautui pyhän kirjan skolastiikasta ja taikauskosta, humanismi teki ihmisestä kaiken mittakaavan. Ihmisen ja luonnon löytäminen sekä aistimellinen tiedostaminen, maallinen tie ja taide vapautti uskonkapaleen kahleista. Idässä Samarkandin, Buharan ja Nishapurin kulttuurinen loisto ja vilkkaus tuokin elävästi mieleen renessanssin Firenzen: syntyi uusi maallinen esteettisyys ja vapaamielisyys. Kansankielinen kirjallisuus oli renessanssin saavutus idässäkin, kuten esimerkiksi tshajagataiturkiksi kirjoittaneella *Ali-Sher Navoilla*, jonka tuotannon ympärille muodostettiin sittemmin uzbekkien kansakunta.

Ihmiseen sisäänrakennettu vapaudenrakkaus sai dogmin vankeina kärvistelevät kulttuurit hakeutumaan renessanssiin. Konsepti idästä länteen vaeltaneesta renessanssista syntyi Stalinin ajan Neuvostoliitossa vapauttamaan ajattelua vulgarimarxismista. Samaan aikaan ja samoin aikein toimi myös *Mihail Bahtin*. *Fredrich Engels* sanoi renessanssista, että se oli valtavien edistysellisten käännös ihmiskunnan historiassa, aika, joka tarvitsi titaaneja ja synnytti titaaneja – ajatuksen, intohimon ja luonteen, monipuolisuuden ja oppineisuuden jättiläisiä, jotka olivat vastakohdia kapealle erikoistumiselle.

Näihin titaaneihin kuului Omar Khajam (1048 – 1123), joka on helppo huomata *Leonardo da Vincin* vertaiseksi. Hän kirjoitti ”robaiin” lajityyppiin tutkijan runoja, joissa ei keikailtu klassisen persialaisen runouden monimutkaisella ornamentaalisuudella ja hämähäryydellä, vaan mietiskeltiin kaikkia ihmisiä kiinnostavalla tavalla elämää ja maailmaa.

Khajam oli nerokas matemaatikko ja yleisnero, joka hallitsi aikansa edistyneimmän fysiikan, tähtitieteen, musiikin ja filosofian. Hän suunnitteli Djali-kalenterin, joka on yhä käytössä persiankielillä alueella ja on tarkempi kuin gregoriaaninen. Hän ratkaisi kolmannen asteen yhtälön 300 vuotta ennen kuin se tehtiin lännessä ja osoitti paralleeliaksioman todista-

misen mahdolliseksi 700 vuotta ennen epäeuklidisen geometrian syntyä.

Khaijam ei ollut idän naiivi elostelija eikä hengellinen fakiiri. Hänelle humala ei symbolisoinut absoluuttiseen henkeen sulautumista. Hän tunsi kiipeästi ympäröivän tosiuskovaisen yhteisön paineen ja haastoi sen varmuudet luonnontieteellisen ja matemaattisen maailmankuvan epävarmuusperiaatteellaan. Hänen kritiikkinsä ydin on kaiken epäilemisen. Ainoa metafyyminen varmuus on, että mitään varmaa ei ole – fysiikan jälkeen ei ole mitään. Tämä runous kyseenalaisti pelastususkontojen teleologian ja fanaattisen varmuuden. Niin Khaijamista, piiloteistista ja luonnontieteilijästä tuli perinteisessä islamissa pelottava hahmo eikä häntä hyväksytty Persian klassisen runouden kaanoniin, jumalaisten runoilijoiden ”Seitsikkoon”.

Hänen runonsa muodostuivat itämaisen maallisen ja hengellisen despotian oloissa henkireiäksi, jonka kautta saattoi sanoa asioita, joiden sanominen omissa nimissä oli hengenvaarallista. Niin Khaijamin syntilistalle on aikojen kuluessa kerätty toista tuhatta robaita. Tunnettu iranilainen tutkija ja modernistirunoilija *Ahmad Shamlu* siilasi vuonna 1977 niistä 125 Khaijamin oletettavasti alkuperäistä, jotka nyt on suomennettu *Kiamars Bagbanin* ja *Leevi Lehdon* valikoimaan. Suufilainen mystiikka antoi ateistille sakakielen. Khaijamin humala ja kaunottaret eivät merkitse transspondenssia, vaan suoraa maallista aistillisuutta, protestia väistämätöntä ja lopullista kuolemaa vastaan. Memento mori: vain elämä on, ja se on päättyväinen – lopullisesti. Usein Khaijam esittää todistuksen, että kukaan ei ole palannut kertomaan tuonpuoleisesta – ergo: sitä ei ole olemassakaan. Emme voi tietää, mistä tulemme ja minne menemme.

Kun ruukku lyödään rikki, kun taivaan suuri viikate heilahtaa, sininen pyörä eli taivas jauhaa saveksi mahtavimmat shaahitkin. Ystävistä jäljellä on vain pettymys ja elämä on arvoitus, johon on turha miettiä ratkaisua, uskoa tai tietoa.

Khaijam siis kiistää Pyhän kirjan totuudet. Mestarien opetukset, uskontojen tie ja viisauden hiki ovat turhia, koska tie ei ole täällä eikä siellä – sitä ei ole. Moskeijaa ja synagogaa on hyödytöntä miettiä, samoin ”kahtakahdeksatta” (islamin 72 suunta-

usta), sanoo hän – vain siemaisi päästää tuhannesta pulmasta. Ja laiska mufti imee ihmisverta ja on harhaanjohdattaja.

Maailmankaikkeudesta Khaijam kysyy, onko se itsesyntynyt vai Luojan tekemä. Luonnontieteellisesti puhutaan myös runokuvassa ”elämä karkaa kuin elohopea” ja matemaattisesti – ”taivaankansi kaava on”. Kokeellinen metodi tulee mieleen runoilijan todetessa, että tähdet, ”vaeltajat taivaan avaran”, toimivat viisaalle ajattelun luotaajina. Tietoteoreettinen pohdiskelija Khaijam sanoo: vaikka viisauden soihdut eli metafysikot saarnaavat ihmisille henkisiä totuuksia, he ovat samassa pimeydessä eivätkä tunne tietä valoon. ”Ikuisia saloja en tiedä esiripun takaa kuuluu mitä jutellaan” tulkitsee Platonin luolavertauksen skeptisesti. Khaijamin mukaan jokainen vain kertoo kuvitelmistaan, mutta ei tiedä, millaista on. Hän näkee ihmiset vain nukkeina; taivas tempoo naruista, kunnes he sortuvat olemattomuuden laatikkoon Luonnon Mestarin eli fyysisen maailman rikkoessa maljan eli ihmisen.

Khaijam kieltää Koraanin lupaaman paratiisin. Hän ottaa maljan ja kaunottaren riemun käteisellä ennemmin kuin ”paratiisin turhan luoton” Hän jopa sanoo paratiisia huijarin eli muftin luotoksi.

Aikoinaan matemaatikko ja jansenisti *Blaise Pascal* perusti läntisen todennäköisyysteorian väittämällä, että kannattaa uskoa, koska silloin on mahdollisuus päästä paratiisiin, vaikka miten pieni. Khaijam postuloi samoilla todennäköisyyslogiikan premisseillä jo 500 vuotta aikaisemmin, että ei kannata uskoa: paratiisiin pääsyn todennäköisyys on yhtä kuin nolla.

Khaijam mietti myös toista taivasta (maailmanjärjestystä), joka olisi ”suoja vapaille sieluille ja nautinnolle”. Tämä utopia ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan: viime vuonna Teheranissa vapaamielinen nuorisoi nousi islamilaista vallankumouskaartiä ja ajatolleheja, mustan munkin Savonarolan hengenheimolaisia vastaan. Lehto ja Bagbani ovat omistaneet Khaijam-julkaisun tälle vapaalle hengelle, kulttuuriselle vastarinnalle. Lehto muistuttaa esipuheessaan iranilaisista, jotka kaduilla ”jatkoivat työtä ja taistelua sellaisen maailman puolesta, jossa kaikki voisivat nauttia ja elää täydesti”. ■

Yhtä elämää

Järkiperäinen ihminen yleensä pitää jopa nauttavana, kun joku alkaa puhua edellisestä elämästään tai edellisistä elämistään. Kuoleman jälkeisestä elämästä tai elämistä puhumista sitten voidaan pitää jopa arvostettuna - ainakin tietyissä piireissä. Uskonnottomalle ateistille yksilön elämä on yksinkertaisesti siitoksen ja todetun kuoleman välinen aika.

Historian kuluessa on nähty, ettei ainakaan oikeudenmukaisuus toteudu täysin maapallollamme. On eliittejä, jotka elävät hyvää elämää ja sitten on massoja, jotka kärsivät kurjuutta. Keskiluokka välissä harjoittaa omaa keskiluokkaista elämäänsä ja pitää yhteiskuntaa kasassa omine arvoineen. Eliitti ei varsinaisesti tarvitse keskiluokkaa, mutta se on hyvä puskur massojen tynnyttämiselle osaansa. Uskonnoilla on ollut ja on merkitystä tynnyttää alemmat "kastit" osaansa.

Intiassa, jossa asuu edelleen lähes viidennes maapallon väestöstä, löytyvät kaikki kummallisuudet uskonnon ja huuhaan saralla. Intia toimii myös usein kasvualustana vähän lännessä tunnetuille guruille tai jumalmiehille. Intialainen rationalistijohtaja *Sanal Edamaruku* on käynyt taisteluun regressioterapiaa eli edellisten elämien "tutkimusta" vastaan. Hindulaisuuden karmaoppia on yritetty tieteellistää suggeroimalla koehenkilöt muistamaan edellistä tai edellisiä elämiään. Alkuun asia saattaa tuntua harmittomalta, mutta Edamaruku sanoo toista: "Pääongelma edellisten elämien regressioterapiassa on, ettei aiempia elämiä ole". Hän jatkaa: "Kaikki nuo 'muistot', vaikka kuinka eläviä ovat harhaa ja itsepetosta. Valemuistot ja tekaistut aiemmat identiteetit voivat joskus tuntua potilaasta hyvin todellisilta. Se tekee tästä 'terapiasta' niin vaarallisen, koska vainoavien valemuistojen mahdollisia negatiivisia vaikutuksia ei voi helposti korjata." Edamaruku kiistää neuronien "siirtymisen" kuolleista aivosolu-

ta toisiin aivoihin. Tästä aiheesta voi lukea tarkemmin www.rationalistinternational.net-sivuilta jopa suomeksi ja sivuilta on linkki myös YouTubeen, jossa Sanal kamppaa hollantilaisen tohtori *Hans Tendamin*, kuuluisan regressioterapeutin Intiassa vaan ei Euroopassa. Intia lienee otollisempi bisnekselle tässä vaiheessa.

Jos edellisillä elämillä perustellaan ihmisen nykyistä olemista, niin kuoleman jälkeisellä elämällä taas annetaan toivoa. Kolme vahvinta ns. kirjauskontoa juutalaisuus, kristinusko ja islamilaisuus taas lupaavat omilleen taivaan sitten joskus tuomiopäivän jälkeen. Varmuuden vuoksi helvetti on toisuskoisille tai uskossaan heikoille.

Omaan suomalaisen evankelis-luterilaiseen kirkokoukontoomme ei moni suomalainen usko. Ei edes taivaaseen ja helvettiinkään ja siksi helvettiin ei moni leipäpappi uskalla uskovaisiaan tuomita, vaan jättää sen suosiolla jumalalle. Omassa uskonossamme taivaaseen ei pääse hyvillä teoilla vaan armolla. Voiko tältä perustalta perustella mitään etiikkaa? Tavallinen kirkon jäsen perusteleekin jäsennyytensä muilla tekijöillä, kuten laumasielut tekevät - ei ole hyvä olla erilainen. Vainajien palvonta ei Suomessa ole samaa luokkaa kuin esim. shintolaisessa Japanissa. Itse asiassa luulen, että kuoleman jälkeistä elämää ei todellisuudessa monikaan "evlutti" pohdiskele, vaan paremminkin yrittää unohtaa aktiivisesti välttämättömän kuoleman, erityisesti omansa. Ateistille asia on yksinkertaisempi, kun kuolema on loppu yksilölliselle elämälle. Minuutta ei vain enää ole, eikä mitään sielua tai henkeä, joka enää vaeltaisi mihinkään. Itse asiassa miksiköhän vapaa-ajatteliijoille tärkeää on kristittyjen tapaan järjestää komeat hautajaiset ja laittaa vainajan jäännökset multiin ja paadet vielä päälle? Onko tuossa vielä historian jäänteitä? Hiukan uskaliaita kysymyksiä, muttei meidän vapaa-ajattelijoiden tapakulttuuri-

VAPAA-AJATTELIJAIN HAUTAUSMAA KAJAANIN PALTANIEMESSÄ. (KUVA TEUVO PYKÖNEN)

kaan ole vielä kehityksensä päätä nähnyt. Vainajan kunnioitus toki on eri asia kuin palvonta, vaikka ulkoa katsottuna samoja piirteitä jälkeen jäävien käytäytymiselle saattaa nähdä.

Minua on aina kiinnostanut moneen elämään uskovien moraali. Voivatko he tehdä mitä tahansa ja "maksaa" sen sitten seuraavassa elämässään. Eräs teosofi - siis sellainen, jolla on kuolevan sielun lisäksi moneen kertaan jälleensyntyvä henki - kertoi maallisen moraalin perustuvan täydellistymiseen ihmisenä. Hän oli siis sitä mieltä, että hänen täytyy täydellistyä paremmaksi elämä elämältä. Kun ihmetelin asiaa ja kysäisin, että mitäs jos henkilö jostain "kehittymättömyydestään" johtuen päättääkin elää elämänsä vaikka kaikkea tuhoten, niin mitäs sitten? En saanut ihmettelylleni kunnan vastausta.

Veikkaanpa että aika pian lähitulevaisuudessa syntyy tieteiskuvitelmia, joilla saattaa olla sanottavaa ihmiselämienkin suhteen. Kun sadat miljoonat lapset pelaavat tietokonepelejänsä yöt pitkät ja kohderyhmänä peleille ovat yhä useammin jo nuoret aikuiset, niin virtuaalimaailmaan mahtuu elämästä elämään filosofiaakin. Nörttielämästä oman elämän hankkiminen voi sosiaalisesti olla tuskaa, jos liikenevä vapaa-aika on mennyt virtuaalimaailmaan. Uususkontoja voi syntyä nettimaailmassa nopeasti-

kin. Nykyuskonsuunnista eräät ääriuskonsuunnat pitävät nettiä jo verkkonaan, jossa uhkaillaan kohteita ja nautiskellaan mm. aborttiklinikoiden tuhoamisista tai itsemurhaiskuista.

Kun tulevaisuudessa erityisesti nuoret ihmiset eivät maapallollisesti pääse leivänsyryään kiinni ja nousua keskiluokkaan ei välttämättä ole luvassa, niin kaikki on mahdollista. Epätoivoiset ihmiset tekevät epätoivoisia tekoja ja jos aikaa on notkua joukoissa, niin ainakin rikollisuutta on odotettavissa. Naapurimaamme Ruotsi on jo huolestunut, kun Tukholman seudulla noin tuhat nuorta on rikollis-jengeissä. Muualla maapallolla tilanne on parissa kymmenessä vuodessa monituhatkertainen ihmisissä laskien. En henkilökohtaisesti ainakaan toivoisi minkään usean elämän moraaliteorian todellistuvan nuorten laumoissa slummiutuneissa kaupungeissa.

Yhden elämän ateistina, ilman edellisiä elämiä tai ilman kuoleman jälkeistä elämää, on itse asiassa mukava elää ja ihmetellä. Kyllä meistä jokainen tietää useimmiten, jos on "väärin" tehnyt - paikataan ne teot tavoillamme, jos vain kyetään. "Oikein" tekemisessä ja sen harjoittelemisessa taas loppuelämä kuluu rattoisasti. ■

teutori

Riettauden apostolit:

Jumalanpilkkä 1900-luvun
taitteen suomalaisessa
sanomalehdistössä

osa 1

Jaakko Mäntyranta

”Se, joka pilkkaa Herran nimeä, surmattakoon.” (3. Moos. 24:16)
Jumalanpilkkä on viime vuosina palannut otsikoihin.

Hannu Salaman tapaus 1960-luvulta muistetaan laajalti, mutta vuosituhannen vaihteessa oli jumalanpilkkä taantunut lähes marginaaliseksi juridiseksi kuriositeetiksi.

2000-luvun alun kiihtynyt uskonnollinen ja uskontokriittinen liikehdintä ovat kuitenkin palauttaneet ilmiön ja jumalanpilkkalainsäädännön julkiseen keskusteluun. Viimeistään kaksi kiisteltyä tapusta, Muhammad-pilakuvien synnyttämä syyteharakinta keväällä 2006 sekä kaupunginvaltuutettu *Jussi Halla-ahon* käräjäoikeustuomio uskonrauhan rikkomisesta syksyllä 2009, osoittivat, ettei jumalanpilkkapöytäkirja ole pelkkä kuollut kirjain lakitekstin seas. Harva tietää ja vielä harvempi muistaa, kuinka hämmästyttävän samankaltaista julkista keskustelua jumalanpilkkasta käytiin jo 120 vuotta sitten.

Tarkastelen seuraavassa Suomen suuriruhtinaskunnan vuosisadan vaihteen jumalanpilkkalainsäädäntöä sekä jumalanpilkkasta sanomalehdistössä käytyä keskustelua muutaman esimerkkitapauksen avulla.

”OLCON HENGENS RICKONUT”

Keskiajalla Ruotsi-Suomessakin käytössä olleen ankaran Mooseksen lain mukaan jumalanpilkkasta seurasi yleensä varsin yksiselitteinen kuolemantuomio. Pieniä lievennyksiä jumalanpilkkalainsäädäntöön toi vuoden 1734 lakiuudistus, mutta kuolemantuomio jumalanpilkkasta oli yhä selviö.

Vuoden 1734 Ruotsin valtakunnan lain Pahategon Caari määritteli tarkasti jumalanpilkkaa seuraavan rangaistusmenettelyn. ”Ajattelemattomasti ja picaisudesta” toiminut ensikertalainen saattoi kuitenkin rienauksen sadan taalerin sakoilla ja julkisilla katumusharjoitteilla. Toisella kerralla sakko kaksinkertaistui. Mikäli tuomittu ei kyennyt maksamaan sakkoa, oli seurauksena rangaistuskaaressa määritelty ruumiillinen ”raippa-witza”-kuritus tai vankeutta vedellä ja leivällä.

Harkittu jumalanpilkkä johti tekijänsä lain mukaisesti pyövelin pöydälle: ”Joca aicomuxesta, sanoilla eli kirjoituxilla, laitta ja pilcka Jumalata, hänen Pyhä Sanans ja Sacramentejä; olcon hen-

gens rickonut.” (Pahategon Caari, I. Lucu: 1. §.) Kuolemanrangaistuksen täytäntöönpano kuitenkin vaihteli keskiajalla paljon, ja monissa tapauksissa rikokset oli mahdollista sovittaa myös rahalla. Suomessa teloitustuomioiden määrä oli luultavasti muuta Eurooppaa alhaisempi: Suomessa esimerkiksi vain joka seitsemäs noitavainoista syytetty tuomittiin kuolemaan.

Vuoden 1734 laki jäi Suomessa voimaan, kun Suomi liitettiin vuonna 1809 osaksi Venäjän keisarikuntaa. Valtiosihtööri *M. M. Speranski* piti ruotsalaisen Suomen hallintoa venäläistä parempana ja myös tulevan Venäjän järjestelmän esikuvana. Venäjän keisarinna *Katariina II* oli jo 1750-luvulla hyvin poikkeuksellisesti mutta vain hetkellisesti lakkauttanut kuolemantuomion, ja viimein vuodesta 1823 Venäjän keisari aloitti järjestelmälliset kuolemaantuomittujen armahdukset myös Suomessa. Käyrännössä kaikki kuolemantuomiot Suomessa lievennettiin jatkossa elinkautiseksi tai karkotukseksi Siperiaan.

Kuolemanrangaistus jumalanpilkasta pysyi Suomen lakiin merkittynä aina vuoden 1889 rikoslakiuudistukseen asti, mutta rauhan ajan ilmeisesti viimeisen kuolemanrangaistustuomion Suomessa kärsi taposta, juopottelusta ja pyhärauhan rikkomisesta vuonna 1825 mestattavaksi tuomittu pieksämäkeläinen renki *Tahvo Tahvonpoika Putkonen*. Suomi olikin ensimmäinen merkittävä länsimaa, jossa rauhanajan kuolemanrangaistus de facto. Vuosina 1828–1861 Suomessa langetettiin kylläkin yhteensä 1327 kuolemanrangaistusta, mutta teloituksia ei enää pantu toimeen.

MATTI SIPPOLAN TAPAU

Vuosien 1888–1889 aikoihin huomiota Vaasan seudun sanomalehdistössä herätti radikaalina fenomaanina tunnetun, Vaasan suomenkielisen lyseon vahtimestarina toimineen *Matti Sippolan* jumalanpilkkatapaus. Myös Suomen ensimmäisen nuorisoseuran perustajana tunnetun Sippolan kerrotaan herjanneen jumalaa toistuvasti, minkä seurauksena ja lukuisten uhkausten jälkeen hänet lopulta erotettiin virastaan. Kauhavan pitäjässä syksyllä 1888 vieraillessaan oli Sippola puhunut jumalasta ”oikein kauheita”, minkä johdosta talollinen *Kustaa Kalliokoski* oli nostanut Sippolaa vastaan myös syyteen jumalanpilkasta ja kunnianloukkauksesta.

Asia siirrettiin hovioikeuden päätettäväksi, ja Sippola tuomittiin jumalankieltämisestä ja kunnianloukkauksesta (Sippola oli myös ”lewittänyt huhua että Kalliokoski oli tunnustanut eräässä murhapolttojutussa käyttäneensä wääriä todistajia”) yhteensä

292 markan sakkoihin tai 28 vuorokaudeksi vankeuteen vedellä ja leivällä. Sakko jumalanpilkasta oli vuoden 1734 lain mukaisesti (uusi rikoslaki astuisi voimaan vasta vuonna 1894) sata taaleria eli 192 markkaa, ja kunnianloukkauksesta sata markkaa. Sippola itse väitti useasti oikeudessa puhuneensa jumalasta ”kypsyneen mielipiteensä mukaan”, mutta tästä huolimatta katsottiin hänen tekonsa ”ajattelemattomuudesta ja kewytmielisyydestä” suoritetuksi. Senaatti vahvisti hovioikeuden päätöksen 5.5.1890. Rahankeräykseen sakkojen kokoon saamiseksi nimettiin isokyröläinen talollinen *Juho Niemi*.

Sippolan tapaus synnytti aggressiiviseksikin yltyntä mielipiteenvaihtoa Waasan Lehdessä ja Savo-Karjalassa vuosien 1888 ja 1889 taitteessa. Waasan Lehdessä julkaistussa kirjoituksessa ”Uskonnon waino Waasassa” (24.11.1888) puolustettiin Sippolaa ja uskonnonvapautta: ”Tapaus on nimittäin mitä pätewin todistus siirä, ettei meidän aikana, jolloin suwaitsewaisuudesta, wapaamielisyydestä y.m. ylewistä asioista niin paljon puhutaan, wielä myönnetään todelliselle suwaitsewaisuudelle vähintäkään jalansijaa.”

Muutamaa viikkoa myöhemmin Savo-Karjalassa (9.1.1889) hyökättiin Waasan Lehden kirjoitusta vastaan. Kirjoittajan mukaan Waasan Lehti on ”erinomaisen suwaitsematon antamaan tilaa toisellaisille mielipiteille”. Itse jumalanpilkkiaan ja Sippolan tapaukseen Savo-Karjalassa julkaistu kirjoitus ottaa kantaa lähinnä Raamatun säkeisiin vedoten. Paheksunta ja vastustus kohdistui itse Sippolan teon sijaan pikemminkin hänen tekoaan Waasan Lehdessä puolustaneeseen kirjoitukseen: ”Kirjoittajan on aiwan mahdoton ajatella muutoin kuin että lehti joka julkisesti jumalan kieltämistä puolustaa, on itse asettunut edistämään samaa asiaa, josko sitten tietien taikka tietämättä, siirtä jääköön päätös täksi kertaa tekemättä.”

Matti Sippolan erottaminen vahtimestarin virasta herätti paljon kritiikkiä, ja jopa lyseon johtokunnasta kiirehdiin todistelemaan, ettei Sippola ollut kohdannut minkäänlaista vainoa (Waasan Lehti 10.4.1889). ”Ettei Sippolaa kuitenkaan ole wainotu, näkyy siitäkin, että hänen on sallittu yhä edelleen ja wielä nyt parhaallaankin asua koulun huoneissa.” Jopa lyseosta tosin myönnettiin, että valtionkirkon sääntöjen olisi aika saada humanimpi muoto: ”(...) koska Te, hra K. A. L., ette ole yrittänytkään julkisuudessa kumota waltioikirkon oppia, niin antakaa sen ulkonaisten sääntöjenkin rauhassa kehittyä enemmän ja enemmän humanillisiksi. Ei asia kuitenkaan parane Teidän rajuamisestanne.”

VUODEN 1889 RIKOSLAKIUUDISTUS

“Me Aleksander Kolmas, Jumalan Armosta, koko Venäjänmaan Keisari ja Itsevaltias, Puolanmaan Zsaari, Suomen Suuriruhtinas, y.m., y.m., y.m. Teemme tiettäväksi: Suomenmaan Valtiosäätyjen alamaisestä esityksestä tahdomme Me täten armosta vahvistaa seuraavan rikoslain Suomen Suuriruhtinaanmaalle.” (Suomen rikoslaki 19.12.1889/39)

Oikeustieteen piirissä vallitsi jo ennen vuoden 1889 suurta rikoslakiuudistusta kiivas väittely siitä, mitä tai ketä uskontorikoslainsäädännöllä oikeastaan puolustettiin. *Jaakko Laakson* mukaan vuonna 1889 säädetty ja vuonna 1894 voimaan tullut laki oli verraten uudenaikainen, sillä sen säännösten tarkoituksena oli ensi sijassa suojella kansalaisten uskonnollisia tunteita. Kuitenkin Laakson mukaan “säännöksistä katsottiin vielä löytyvän merkkejä aikaisemmin vallinneesta ja viime vuosisadan lopulla laajoissa piireissä hyväksytystä käsityksestä, jonka mukaan eräät uskontorikokset kohdistuvat Jumalaan, kuten myös siitä käsityksestä, että rikosoikeuden tehtävänä on suojella vallitsevaa uskontoa harhaopeilta”. Vasta 1930-luvulla alkoi vakiintunut näkemys, jonka mukaan jumalanpilkkapätkällä ei suojeltu jumalaa, vaan uskovien tunteita.

Vuoden 1889 rikoslaista poistettiin jo vuosikymmenten ajan kuolleen kirjaimena Suomen laissa roikkunut kuolemanrangaistus. Jumalanpilkasta laissa säädettiin nyt korkeintaan neljän vuoden van-

keus- tai kuritushuonetuomio. Vuoden 1734 lain tapaan “ajattelemattomuus tahi pikaisuus” toimivat jälleen lieventävinä asianhaaroina: harkitsemattomasti toiminut ja katuva tuomittu saattoi kuitata tekonsa sakoilla tai korkeintaan kuuden kuukauden vankeustuomiolla.

Vuoden 1889 rikoslaissa säädettiin erilliset tuomiot myös erilaisesta uskonrauhan rikkomisesta (muun muassa jumalanpalveluksen häiritsemisestä tai estämisestä) sekä “pakottamalla, kavaluudella tai lahjalla” tapahtuneesta uskonnollisesta käännätyksestä. Kolmensadan markan sakot puolestaan uhkasivat isäntää, joka esti palvelijaansa tai muuta kotiväkeänsä osallistumasta jumalanpalvelukseen.

Samassa yhteydessä vuonna 1889 hyväksyttiin myös eriuskoislaki, jonka myötä myös “muuta protestanttista uskonoppia kuin evankelis-lutherilaista” noudattavat uskontokunnat saivat luvan harjoittaa julkisesti uskontoansa määrätyillä ehdoilla. Tämä loi pohjaa lopulta vuonna 1922 säädetylle uskonnonvapauslailla, joka säilyi voimassa aina vuoteen 2003. Liike-elämän houkuttelemiseksi Suomeen uskonnonvapaus oli koskenut jo vuodesta 1781 maassa asuvia ulkomaalaisia, mutta nyt lain piiriin pääsivät myös suomalaiset. Vuoden 1922 uskonnonvapauslaissa pohjustettiin myös se uskonnollisen yhdyshäyryyden määrittely, johon nykyinenkin uskonrauhapökykä yhä viittaa. ■

Jatkuu Vapaa Ajattelijan seuraavassa numerossa.

Anna sen näkyä!

Vihdoinkin tarjolla: vapaa-ajattelijan oma tunnus, Prometheuksen liekki - keskustelun herättäjäksi, uskomattomuutesi merkiksi. Sekä vastapainoksi monella kaulalla riippuvalle ristille.

Tilaa itsellesi, ja kaverille kans'!

Korua saa:

- riipuksena kaulalle à 50 euroa
- pinnissä esimerkiksi takinrinnukseen à 40 euroa

Hopeaseppä Eero Lintusaaren valmistamia koruja voit tilata: susanna.niinimaki@iki.fi, puh 050 55 77 831

Hoitoa vai hoilotusta?

Heta Saxell

Kunnallisen päivähoidon ja koulun luulisi olevan paikkoja, joissa lapsille opetetaan tietoa, taitoja ja kriittistä ajattelua, unohtamatta tietysti sosiaalisia taitoja sekä nautintoa musiikista ja taideaineista. Näin siis ideaalilanteessa. Moni karmaisevia päivähoito- ja koulumuistoja omaava varmastikin olettaa, että noista omista lapsuusajoista meininki olisi muuttunut viimeistään silloin, kun vie omia lapsiaan päiväkotiin tai kouluun. Todellisuus voi kuitenkin olla toista.

Sisareni laitettiin 70-luvulla kunnallisen päivähoidon puutteessa seurakunnan kerhoon sillä seurauksella, että hänet haettiin sieltä itkevänä pois. Sattui olemaan pääsiäisen aika, ja lapsi oli järkyttynyt kuullessaan ensi kertaa kirkon sanomalle niin keskeisen pääsiäistarinan. Itse vältin moiselta kokemukselta Montessori-leikkikoulun suojissa, vaikka sielläkin jouluna muistikuvani mukaan leivottiin suolataikinasta Jeesuksia kapaloissa. Kotoammekaan hyllystä ei löytynyt lasten kuvaraamattua, joten vasta kunnallinen peruskoulu sai aloittaa osaltani uskontokasvatuksen eli esimerkiksi virsien hoilaamisen ja ruokarukoukseen. Uskonnonopetuksesta on sittemmin tehty tunnustuksetonta ja varhaiskasvatukseenkin on sisällytetty lapsen perheen vakaumuksen huomioon ottaminen.

Sisarellani oli siis hyvä syy olettaa, kun hänen esikoisensa aloitti päivähoidossa, että perheen tunnustuksetonta vakaumusta kunnioitettaisiin. Ensimmäisessä päiväkodissa näin olikin, mutta toisessa oli toinen meno. Eräänä päivänä päiväkodin seinälle oli ilmestynyt lappu, jossa kerrottiin pyhäkoulun alkamisesta. Vanhemmilta ei ollut kysytty, osallistuvatko uskonnottomat lapset pyhäkouluun. Korvaavasta ohjelmasta ei myöskään kerrottu. Pyhäkoulu saatiin loppumaan, kun osa vanhemmista otti yhteyttä päivähoitoalueen johtajaan. On erikoista, että kunnallisessa palvelussa on vanhempien aktiivisuudesta ja valppaudesta kiinni, millaista meno on. Käytännöt kun tuntuvat vaihtelevan aivan päiväkotij- ja koulukohtaisesti.

Seurakunnat itse toki tekevät parhaansa sekaantukseen päiväkodin ja koulujen toimintaan ja järjestävät pappien käyntejä sekä joulun, pääsiäisen ja kevätkirkkoja myös perheen pienimmille. Sisarenikin

meni esikoisensa kanssa kerran päiväkodin pääsiäiskirkkoon ihan kulttuurikasvatuksen nimissä. Meno oli sen mukaista, että hän totesi lapsensa selviävän vähemmälläkin kasvatuksella. Evankelis-luterilainen kirkko saa siis pitkän perinteen nimissä sekaantua lasten uskonnolliseen kasvatukseen kunnallisen päiväkotij- ja koulutoiminnan osana. Mitä sanottaisiin, jos islamilaisista seurakunnista haluttaisiin tehdä vastaavia vierailuja? Onhan Suomessa pitkä historia esimerkiksi islaminuskoisilla tataareilla, ja maahanmuuton myötä päiväkodeissa ja kouluissa on yhä enemmän lapsia islamilaisista perheistä. Enpä usko, että vastaanotto olisi yhtä innokasta. Mutta miksi näin? Usein kuulee argumentin, että eihän ateistilasta vahingoita esimerkiksi ruokarukoukseen muiden mukana päiväkodissa. Miksi siis luterilaislasta häiritsisi osallistua islamilaiseen rukoushetkeen?

Uskonnottomien perheiden lapsia ei oteta samalla tavalla huomioon kuin eri uskontojen edustajien lapsia. Uskonnottomuutta, tunnustuksettomuutta tai ateismia, millä nimellä sitä halutaankin kutsua, ei oteta huomioon tasaveroisena katsomuksena muiden joukossa. Oletettuihin yliluonnollisiin ilmiöihin ja niiden kannattajiin suhtaudutaan suopeammin kuin heihin, jotka haluavat tarkastella maailmaa tieteen ja järjen avulla. Tämä epäkohta ei valitettavasti herätä intohimoja kunnallisissa tai valtakunnallisissa päättäjissä, joten tasaveroisten oikeuksien toteutuminen lasten osalta on todellakin vanhempien harteilla. Jos emme voi taata lapsillemme tasaveroista kohtelua, kuinka sen voi olettaa toteutuvan muuallakaan yhteiskunnassa? ■

*Heta Saxell on
helsinkiläinen
filosofian
maisteri, vapaa
kustannus-
toimittaja ja
kirjoittaja.*

Surrealistiset asetilhoisen poistua

Jouko Saksio

Suomen johtava ja ammatillisesti ainoa surrealismin filosofian tutkija *Timo Kaitaro* vahvistaa, että ”ranskalaiset vapaa-ajattelijat lukevat itsensä ennen muuta rationalisteiksi ja 1920-luvun surrealistitaiteilijat olivat vapaa-ajattelijoina, useimmat sodan rintamakokemusten järkyttämiä valistusfilosofian suosijoita. Pariisilaisliikhehdinnässä oli mukana myös yksi uskostaan luopunut apotti.”

Kun surrealismiin ”kolme muskettisoturia” *Louis Aragon* (1897-1982), *André Breton* (1896-1966) ja *Philippe Soupault* (1897-1980) alkoivat saada huomiota kirjoituksillaan, he lupasivat jatkossa pettää lukijansa. Pettäminen täytyi ”automatismiksi” nimetyllä kirjoitustekniikalla.

Surrealismi on yllättävien mielleyhtymien ideasuuntaus, mutta ei kuitenkaan aate suppeassa merkityksessä. Surrealismi ei tarkoita salvadordalien tai maxernstien jäljittelyä. Keskeistä on harkitsemattomuus ja ylikorostunut tyylittely, myös kavala hionta sisällössä. ”Surrealismin filosofiasa uskotaan laiminlyötyjen assosiaatiomuotojen todellisuuteen, unen ja ajatuksen pyyteettömään leikkiin. Surrealismi pyrkii romuttamaan hallitsevat psykiset mekanismit ja asettumaan niiden sijalle ratkaishtaessa elämän keskeisiä ongelmia”, Kaitaro kuvailee. Suuntaus ei pitäytynyt vain taiteeseen, vaan etsi mielikuvitusta myös ”todellisuuden” lainalaisuuksista, ulkoinen sattuma oli tärkeää. Ihmeellisen arjen pauloissa jotkut surrealistit vaelsivat Pariisin kaduille etsimällä etsien kummallisia episodeja toisten elämästä. Breton kirjoittaa: ”Outous ja surrealistisuus liittyvät arkimaailmaamme, surrealistit vain tunnustavat sen. Kaikkien olisi syytä tehdä samoin.”

Vaikka surrealistiset runoilijat leikkivät mystiikan outojen tunnekuuhujen maaperällä, he eivät halunneet ”ottaa outoa haltuun”, koska se niin ilmeisesti vie uskonnollisten riittien suuntaan. Moderneja primitivistejä?

”Taiteen pitäisi vapauttaa yhteinen kuva todellisuudesta. Mielen vapaus ei riitä, vaan vapauden on koskettava kaikkia, jolloin astutaan politiikan kentälle”, Timo Kaitaro tiivistää.

”ALITAJUNNAN AALTOJEN VOIMA, KOKEMUKSIA SURREALISMISTA”

otsikoi esitelmänsä huomattavan kuva- ja performansitaideuran luonut Ilkka Juhani Takalo-Eskola.

”Oudot ja omituiset asiat aiheuttavat helposti torjuntaa. Edelleen surrealismi ymmärretään melko yleisesti joksikin älyttömäksi, mielettömäksi, kummalliseksi, erikoiseksi - bisarriksi. Itse näen taiteilijana surrealismien voimakkaana henkisenä aaltona, joka elää ja etenee. Tunnustan että surrealismiin liittyy minulla suuri arvolataus. Positiivinen. Olen uskossa, että jos ihmistajunnan historiaa joskus kirjoitetaan, surrealismi kuuluu käänteentekeviin avar-taviin voimiin.

Väylät elämän ja mielen rikkauksien ja arvoituksen äärelle ovat avautuneet minulle jossain määrin taiteiden kautta. Sitä kautta on surrealismikin tullut syliini, etsimättä, tilaamatta, ikioma surrealismini. Siihen kuuluu myös kollektiivisuuden taju. Yhteyden ja ykseyden tarve.

Surrealismista tuli minulle lihaa ja verta tutustuessani pikkuserkkuuni *Erkki Sakari Heinosen* kanssa 1960. Alkoi ankara kirjeenvaihto ja syvä ystävyys. Tammikuussa 1961 hänellä oli näyttely *Alpo Jaakolan* (1929-97) kanssa Helsingissä, mistä lähti myös Alpo kuului läheisiin ystäviini kuolemaan saakka. Molemmat kävivät 50-luvun alussa Turun Piirustuskoulua. Heidän opettajansa *Otto Mäkilän* (1904-55) tuotannon yhteydessä on puhuttu surrealismista - hänen on katsottu jopa tuoneen surrealismia Suomeen. Itse näen, että 50-luvun Turkuun

Oulun Seudun Vapaa-ajattelijat ry:n Surrealismi, valistus ja uskontokritiikki.-seminaarissa **7. marraskuuta 2009** Oulun Suomalaisessa Yhteiskoulussa selvitettiin surrealismia alleviivaten sen kosketuspintaa valistus- ja vapausfilosofiaan sekä **1920-30-lukujen** ranskalaisiin vapaa-ajattelijoihin. **Kosketusjälkiä löytyi.** Pariisilaiset vapaa-ajattelijat liikehtivät surrealisteina.

tuli jotakin Suomessa ennen näkemätöntä henkeä. Ulla Vihannan väitöskirja *“UNELMATON UNI”* tarjoaa vankan paketin faktaa ja pohdintaa taustaksi Otto Mäkilänkin surrealismille.

Tänään teemana on surrealismien koko ilmiö, tuo ympäri maailman vyörynyt henkinen tsunami, jossa usko päivätajunnan ja arkitodellisuuden järkkymättömään yksinvaltaan alkaa horjua ja murtua peruuttamattomasti. 1800-luvun lopun symbolismi otti kontaktia mielen myyttisiin perusenergioihin. Fauvismi, futurismi ja kubismi avasivat sitten portteja eri lähestymistavoille. Dadaismi ja surrealismi uskalsivat kokeiluissaan luopua järjen kontrollista lähtiessään tutkimusmatkoille ihmismielen tuntemattomille, *Sigmund Freudin* (1856-1939) psykoanalyttisen teorian hillikkeitömmille torjunnan ja vallan voimien alueille.

Max Ernst (1891-1976) kuoli 1. elokuuta 1914. Palasi takaisin elämään 11. marraskuuta 1918 miehenä, joka halusi tulla taikuriksi ja löytää aikansa myytin. Hän lausuu dadasta Düsseldorfissa 1958 seuraavaa: “Oli dadalle eduksi kuolla nuorena. Se ehti kuitenkin muokata pari persoonallisuutta ja luoda massoittain ystävyssuhteita, ehkä se myös sai aikaan pienen murtuman hulluuden muuriin...”. Näyttelyluettelossa Zürichissä 1934 Ernst kirjoittaa:

“Taikauskon viimeisenä muotona, luomismyytin surullisena jäänteinä, elää länsimaisen kulttuurin piirissä tarina taiteilijan luovuudesta. Surrealismien ensimmäisiä akteja oli käydä tämän myytin kimppuun asiallisin keinoin ja äärimmäisen terävästi ja tuhota se jos mahdollista ainiaksi.”

Ernst osallistui ahkerasti surrealistien näyttelyihin 1938 asti. Hän työskenteli surrealismien ensimmäiset vuosikymmenet liikkeen keskeisimpien kysymysten parissa olleen yhteydessä useimpiin keskeisimpiin henkilöihin. Siksi katson hänen näkemyksillään olevan painavaa todistusarvoa.

Paul Éluard (1895-1952) kirjoittaa:

“Runollinen objektiivisuus muodostuu yksistään kaikkien subjektiivisten elementtien ketjuista, joiden orja - ei herra - runoilija toistaiseksi on. Tästä käy ilmi, että “taiteilija” väärentää.”

Maalarien ja kuvanveistäjien ei ollut aluksi helppoa löytää “automaattikirjoitusta” vastaavaa menetelmää saavuttaakseen runollisen objektiivisuuden, siis sulkeakseen järjen, maun ja tietoisien tahottomisen taiteellisen syntyprosessin ulkopuolelle. Teoreettisista pohdinnoista ei ollut apua, ainoastaan käytännöllisistä kokeista ja niiden tuloksista.

Kun surrealistien sapotaan olevan alituisesti muuttuvan **unitodellisuuden maa-lareita**, se ei suinkaan tarkoita, että he maalavat uniaa, tai että he rakentavat unielementeistä omaa pientä maailmaansa käyttäytyen sitten siinä hyvin tai huonosti, vaan se tarkoittaa, että he toimivat fyysisesti tai henkisesti täysin reaalilla sisä- ja ulkomaailman heikosti määritellyllä raja-alueella, havainnoiden siellä rohkeasti ja itsestään selvästi sitä mitä näkevät ja kokevat, sekä ryhtyvät toimiin, joihin vallankumoukselliset vaistot heitä ohjaavat. Sisä- ja ulkomaailman eron häviämisen myötä katoaa periaatteellinen vastakohtaisuus meditaation ja toiminnan välillä. Surrealismille mikään elämän alue ei tämän jälkeen voi jäädä suljetuksi. Voin tässäkin lainata André Bretonia. “Se että surrealistien asenteiden on osoitettu olleen eri aikoina vastakohtaisia, osoittaa vain, että liikkeessä on virtaa. Mullistamalla realiteettien välisiä suhteita surrealismi on kirkastamassa meidän aikamme omantun-

non- ja tajunnankriisiä.”

Surrealistissävytteisiä taiteilijaryhmiä on syntynyt useissa maissa Turkua paljon leimallisemmin. Mainittakoon ruotsalainen Halmstad-ryhmä ja Wienin fantastiset realistit, joita lähellä Alpo Jaakolankin tavannut *Kalervo Palsa* (1947-87) tunsivat olevansa.

Oliko surrealismia ennen surrealismia? Mielestäni on ollut. ”PIILOTAJUNTA” ihmisellä on täytynyt olla olemassa tuhansia vuosia ennen kuin tuo sana keksittiin. Kirjallisuudessa tajunnan tiedostamattomia rekistereitä on heijasteltu aina. Viitattakoon vaikka 1800-luvun alun saksalaiseen runouteen tai muinaisen Kreikan jumaltarustoihin, joista niin lukuisat taiteilijat ovat aiheitaan ammentaneet. 1500- ja 1600-lukujen maalareillakin mytologian aiheet olivat keskeisiä. Ihmisen kokonaisuutta koskettavat syvät teemat näyttävät elävän ajasta aikaan, muutama sukupolvi ei niiden sisältöjä muuta. Eivätkä uudet ismit historiaa kumoa.

Muutamat raapaisuut eivät pysty antamaan kuvaa surrealismi-ilmiön laajuudesta. Kaikkialla elää nykyin tuhansia taiteilijoita, joiden tuotannossa surrealististen aineiden aalto etenee. Mitenpä kokonaisuutta käsittelesikään, kun sitä ei näe eikä tunne. Jos vaistoihin nojaaviin taiteilijoihin on uskomista, niin taide saattaa olla pragmaattisempaa kuin tiede. Ehkä olemme yhä sekä tuhon että pelastuksen tiellä”, Takalo-Eskola toivottaa.

Tilaisuus päättyi Jouko Saksion runoon Ovet:

Lähteet:

- Kaitaro, Timo, puhe Oulussa, 2009
- Takalo-Eskola, Ilkka Juhani, puhe Oulussa, 2009
- Breton, André, Surrealismsin manifesti, Kyriliri Oy 1996. Suom., johdanto, jälkisanat ja selitysosa Väinö Kirstinä
- Nordin, Svante, Filosofian historia, Pohjoinen 1999. Suom. Jukka Heiskanen
- Kaitaro, Timo (2006) Surrealismi Suomessa: väärinkäsityksiä, viihteitä, vaikutteita (<http://mustekala.kaapeli.fi/mustekala>)
- ”Ehdottomuuden etsijäkö? Taiteilija Alpo Jaakolaa haastattelee Martti Silvennoinen” (<http://areena.yle.fi/video/494870>)

*Eräänkin kerran
kun uni ei opettanut,
olisin jo oppimisympäristöni lopettanut.
Valvoin viikon - ei unta.
Valvoin toisen - unta ei.
Kolmannenkin valvoin,
oppimisympäristö yhä uneton.*

*Vihdoin uni armahti minut havahtumaan
kuoleman kymmeneentuhanteen
oveen ihmisen poistua.
Niistä viisi ensimmäistä ja viisi viimeistä
nyt suomennan
ottaen huomioon,
että ne muutkin tapaavat toistua.*

*Aavistus, omen est nomen, on eka.
Ahdistus, meine Damen und Herren, on toka.
Aivoinfarkti on kolmas moka.
Alzheimerin Alois on neljäs oka.
Anemia, kaikilla mausteilla, on vasta viides poka.*

*9996. ovi, liukuovi, ihmisen poistua on
YKSITYISYRITTÄJYYS.
YMPÄRILEIKKAUS TYTTÖJEN on seuraava.
”YSTÄVÄ SÄ LAPSIN” on kolmanneksi viimeinen.
Ärtyneen suoliston oireyhtymä
on ovi viimeistä edellinen.
Ödeema, nefriitti-Nefertiiti, munuaiskuningatar
ovi 10000. on - pyöröovi.*

JOHDANTO SEMINAARIIN Surrealismsin kukoistuskauti (1924-39)

seurasi Sveitsissä 1916 virinnyttä dadaismia. Ensimmäisen maailmansodan kylvämä hävitys kirjoitti runoilija André Bretonin ympärille muodostuneen ryhmän julkaisemaan Surrealismsin manifestin 1924. Ohjelmajulistus on arkimaailmaan turhautuneen, suursodan todistaneen taiteilijaryhmän kiihottunut hyökkäyskirjoitus yksilöä orjuuttavaa hyötyperiaatteen todellisuutta vastaan. Surrealistit polemisoivat hyötykeskeisen taloushybrin, olihan teknis-rationaalinen logiikka Euroopassa ryöstäytynyt muutamasta pyssynlaukauksesta mekaaniseksi tappamiseksi. Surrealismsin toinen manifesti ilmestyi magasiinina 1929. Termin ”surrealismi” lanseeraaja lienee runoilija *Guillaume Apollinaire* (1880-1918).

Surrealismi suosii teeskennelyä hulluutta, vilpittömyyttä teennäisyyttä tyyliä, näennäistä hyödyttömyyttä. Breton korosti sattuman ja haaskaamisen vapautta, ei valinnan. ”Loimaan shamaani” Alpo Jaakola totesi radiohaastattelussa vuonna 1965, että ”ihmisten pitäisi nukkua enemmän”. Tällaisille

asenteille surrealismi nyökkää hyväksyvästi ja se tyrkyttää kollektiivista vapautta tilassa; vankila on ihmisten yhteinen, siksi myös pako on toteutettava yhdessä. Paettakoon vaikka nukkumaan.

Valistuksen perintö suosii kulttuurissamme rationaalista suunnittelua ja aatetulvaa: ateismi, demokratia, egalismi, empirismi, materialismi, kansansivistystyö, vapausfilosofia jne.; sanalla sanoen edistysusko. *Condorcet'n markiisi de Caritat'n* (1743-94) postuumi teos Luonnostelma ihmiskunnan edistyksestä (1795) lukeutuu valistuksen edistysuskon pääkirjoituksiin. Kirjassa historia jakautuu kymmeneen kauteen, joista viimeinen ei ole vielä tullut. Valon ja pimeyden mahdit kamppailevat, edistys tienellä ovat taikausko, uskonto, epäluulot ja maan tapa. Lopulta järki voittaa, kurjuus kukistetaan ja aurinko paistaa vapaiden ihmisten yllä. Markiisi kuoli vankilassa Pariisin liepeillä, ei ehtinyt giljotiiniin.

Valistuksen vakiintuessa myös taiteissa rationaalinen pyrkimys terävöityi. *Max Weberin* (1864-1920) mukaan taide kuuluu ei-rationaaliseen kokemuspintaan, mutta se voi elää rationaalisten rutiinien keskellä muodostamalla oman arvojärjestelmän, tietoisemmin käsiteltyjen itsenäisten arvojen kosmoksen. "Taide pelastaa arkipäivästä ja ennen kaikkea rationalismin kasvavasta paineesta." Ilkka Juhani Takalo-Eskola kirjoittaa kokevansa taiteen "osaksi elämää ja arkea, pakoksi ihmetellä ja tutkia ihmismieltä, sen

heikkouksia, rajoja ja mahdollisuuksia. Kielen, taajunnan, yhteisöjen dilemmat pistävät tuumimaan, voisiko meillä olla mahdollisuuksia mihinkään parempaan."

Erich Fromm (1900-80) esitti, että yltiönationalismi on valistuksen outo hedelmä, että sodankäyntiin viimeisillään tiine Eurooppa ei ollut vapauden kollektiiviselle soveltamiselle kypsä. Pitäisikö vapauden siis olla hyveellistä? Tässä on moralistisen virhepäätelmän ansa. Kollektiivisella vapausihanteella on silti pysyvä jalansija eurooppalaisessa mielenmaisemassa.

Kulttuurin rationaalinen systemaattisuus vaikuttaa myös uskontoon, uskonto alkaa laskelmoida toimintaansa. Modernissa ajassa uskonelämä pyrkii karsimaan epäloogisia elementtejä niin, että syntyy mielekäs uskovan elämäntapa, mieto laidunmaa.

Surrealismi, valistus ja uskontokritiikki eivät alistu teoreettiseksi käsiteluniluksi, vaikka niissä sekin aines on. Ne sijoittuvat aatehistoriassa vähän eri kohtiin ja tutkintalinjoihin. Mutta tärkeämpää on, että niiden asenteellinen kumouksellisuus kerää vimmansa absoluuttisten teokratioiden ja tyranioiden heikkouksista, jumiutuneista maailmanjärjestyksistä, ja että ne ovat täällä jäädäkseen. ■

Kesäpäivät

2010

31.7.-1.8.

Tervetuloa viettämään
vaparien kesäpäiviä
merelliseen Helsinkiin.

Tarkempi ohjelma
julkaistaan toukokuussa
nettisivuilla ja lehdessä.

Varaa aika kalenteriisi ja varmista paikkasi
helsinki@vapaa-ajattelijat.fi

Eroakirkosta.fi

Heikki Orsila

Vuonna 2009 evankelisluterilaisesta valtionkirkosta erosi yhteensä 43 650 jäsentä.

Näistä noin 39 000 erosi eroakirkosta.fi-palvelun kautta, mikä tarkoittaa 90%:n ero-osuutta. Palvelua on tähän mennessä käyttänyt noin 187 tuhatta henkilöä.

Vuoden 2009 suurimpana muutoksena evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä alitti 80% kansasta. Kirkon jäsenmäärä laski 0,9%-yksikköä. Vuoden alussa se oli 79,7%.

Vuonna 2008 erosi 52 203 henkilöä, mikä tarkoittaa 16%:n laskua vuodelle 2009. Vuotta 2008 voidaan pitää monella tavalla poikkeuksellisenä. Esimerkiksi helmikuussa 2008 eroakirkosta.fi-palvelu tiedotti 100 000 eroajan rajasta, mikä tuotti kahden päivän aikana noin 2000 eroa. Vuonna 2008 tapahtui useita eropiikkejä kirkon ja kirkosta eroamisen mediahuomion vuoksi. Vuosi 2009 oli huomattavasti hiljaisempi mediassa.

90%:n ero-osuus antaa palvelulle mahdollisuuden tarkkailla ajankohtaisia erotrendejä sekä kerätä palautetta. Palvelu kerää vapaaehtoista palautetta henkilöiden erosyistä. Tällä hetkellä palautteita tulee kymmenkunta päivässä. Viime aikojen suurimmat trendit eroamiselle ovat olleet osittain samat vanhat eli uskon puute ja kirkollisveron säästäminen, mutta yhä enemmän esiintyy myös tyytymättömyyttä kirkon maallistumiseen. Moni uskovainen on ilmoittanut eronneensa *Kari Mäkinen* arkkipiispaksi tulon myötä. Palautteissa mainitaan erosyiksi Mäkinen homomyönteisyys, liberaalius ja siviilipalvelutautta. Myös *Marja-Sisko Aallon* eroaminen on tuottanut paljon palautetta. Kirkon liberaalit jäsenet ovat eronneet Aallon syrjimisen vuoksi. Toisaalta Aallon palaaminen virkaansa syksyllä 2009 tuotti Imatralla suuren eroaallon konservatiivien piireissä.

Väkilukuun suhteutettuna eniten erottiin viime vuonna Imatralla. Tampere, Oulu, Lahti ja Jyväskylä olivat myös kärkisijoilla. Imatran eroaallon aiheutti kohu Marja-Sisko Aallon ympärillä. Noin 1,6% imatralaisista käytti eroakirkosta.fi-palvelua vuonna 2009.

60% eroajista oli miehiä. 8,4% eroajista oli 18-vuotiaita, joista 40% erosi heti ensimmäisen kuukauden aikana täytettyään 18 vuotta. Puolet eroajista olivat alle 30-vuotiaita.

Eräs kirkolle epämieluisen seikka oli kasteiden osuuden lasku. Kasteiden määrä väheni 1,8% vuonna 2009. Monet ajatuksiltaan uskonnottomat nuoret kuuluvat kirkkoon vain lapsikasteen vuoksi. Vapaa-ajattelun näkökulmasta on hienoa, että nuorille annetaan mahdollisuus päättää omasta uskonnollisesta vakaumuksestaan siinä vaiheessa kun he ovat siihen valmiita. Lapsikaste toimii tätä vastaan. Lapsikaste on erittäin merkittävä tekijä kirkon suu- relle jäsenmäärälle.

Kaiken kaikkiaan vuosi 2009 oli kirkolle raskas, mutta ei yhtä raskas kuin vuosi 2008. 44 000 eronnutta on raskas tappio valtionkirkolle, joka perustlee asemaansa suurella jäsenmäärällä. Tästä on hyvä jatkaa! ■

Kirjoittaja on Eroakirkosta.fi:n tiedottaja.

Pastafarismista

Arg Leino

Evoluutioteorian kannattajien harmiksi kreationistit eivät rajoitu puhumaan oppinsa puolesta pelkästään tieteellisillä foorumeilla, joilla he ovat yhtä uskottavia kuin astronomiaa vastaan hyökkäävät astrologit tai geologiaa arvostelevat kaivonkatsojat. Kreationistit pyrkivät vetoamaan yleisen tasapuolisuuden tajuun väittämällä, että evoluutioteoria on ”pelkkä teoria”, vain yksi näkemys muiden joukossa. Muille näkemyksille tulisi kreationistien mielestä antaa yhtä laisesti tilaa erityisesti koulujärjestelmässä. Opettajan pitäisi kertoa lapsille, että ”ihminen kehittyi yksinkertaisemmista eliöistä luonnonvalinnan kautta, tai sitten Jumala loi ihmisen maan tomusta.” Lapset saisivat itse päättää, kumpi selitys paremmin sopii heidän maailmankuvaansa.

Kansain osavaltiossa Yhdysvalloissa opetuslautakunta teki juuri kreationistien mielämän päätöksen. Lapsille tulee opettaa kreationismia evoluutioteorian rinnalla. Tiedemaailma oli tyrmistynyt päätöksestä ja muuan *Bobby Henderson*, 25-vuotias fysiikan opiskelija, lähetti lautakunnalle kirjeen, jossa hän vaati oman uskontonsa näkemyksille yhtä laista oikeutta päästä opetussisältöön. Eihän voitu olettaa, että kreationismi olisi ainoa vaihtoehto evoluutioteorialle. ID:n kanssa kilpaileva epätieteellinen näkemys oli pastafarismi, jonka mukaan Lentävä Spagettihirviö loi maailman vahvasti päihtyneenä ja on sittemmin vaikuttanut suoraan moniin tapahtumiin, kuten radiohiilimittauksiin, joiden tuloksia Hän on näkymättömällä Nuudelimaaisella

Lisäkkeellään väärentänyt salatakseen maailman nuoren iän. Kirje jäi vastausta vaille, joten Bobby julkaisi sen netissä. Loppu on, kuten sanotaan, historiaa.

Yhdysvalloissa on säätiöitä, jotka maksavat lihavia palkkioita ID:ia tukevista tieteellisistä artikkeleista. Pastafarismia tukevat tieteelliset artikkelit eivät poi-ki lainkaan rahaa, mutta niitä väsäävät tieteilijät saavat virnistelevien ateististen kollegojensa hyväksynnän, vaikka nämä pystyvätkin kursorisella lukemisella osoittamaan lukuisia aukkoja päättelyketjuissa.

Pastafarismi on ateistien ase epärationaalisten va-kaumusten leviämistä vastaan. Itsekin epärationaalisenä se parodioi kristinuskkoa ja erityisesti kreationismia, paljastaen sen todelliset kasvot. Lisäksi pastafarismi antaa ateisteille tilaisuuden luopua hetkeksi tylsistä rationaalisista argumenteista ja hihhuloida oikein kunnolla. Pastafaria lohduttaa ja samanaikaisesti kauhistuttaa tietoisuus siitä, että vaikka hän toistelisi kuinka uskomattomia ja mielipuo- lisia opinkappaleita tahansa, niin hän ei pääse lähellekään valtauskontojen edustajien suorituksia. Pastafarismi ei ole aiheuttanut vielä yhtään kansanmurhaa. Monikaan oikea uskonto ei voi kehua samaa.

Joko Sinä olet tuntenut Lentävän Spagettihirviön Nuudelimaaisen Lisäkkeen kosketuksen sydämessäsi? Kokeile pastafarismia 30 päivää. Jollet senkään jäl-keen ole tyytyväinen, voit vapaasti palata nykyiseen maailmankatsomukseesi. ■

Lisätietoja: <http://www.venganza.org/>

Miten katsomusaineiden opetus tulisi järjestää?

Teksti: Susanna ja Jarmo Niinimäki

Kuvat: Jarmo Niinimäki

Helsingin Vapaa-ajattelijat ry järjesti kevättapahtumanaan katsomusainepaneelin lauantaina 6.3.2010 Tieteiden talolla. Keskustelemaan oli saatu edustava joukko asiantuntijoita: islamin tutkija Sylvia Akar, et-opettaja Arno Kotro, kasvatustieteiden tohtori ja pappi Teemu Laajasalo, islamin uskonnon opettaja Isra Lehtinen, tutkija Tuukka Tomperi sekä vapaa-ajattelijoiden edustajana lehtori Esa Ylikoski. Puheenjohtajana toimi Jussi K. Niemelä.

Paneeli keskittyi pohtimaan nykymuotoisen oman uskonnon opetuksen ja ET-opetuksen etuja ja haittoja sekä tulevassa tuntia-kouudistuksessa mahdollisesti huomioon otettavia vaihtoehtoja. Nykymuotoisen opetuksen merkittävimpiä haasteita ovat resurssikysymykset, opettajien pätevyys sekä se, että oppilaat pohtivat perustavanlaatuisia moraalisia ja maailmankatsomuksellisia kysymyksiä vain samaan ryhmään kuuluvien kanssa, kun nimenomaan ryhmien välisestä vuorovaikutuksesta voisi syntyä todellista toistensa ymmärtämistä ja suvaitsevaisuutta.

AVOIMESTI TUNNUSTUKSELLISTA OPETUSTA

Oppilaiden jakaminen kolmeentoista eri katsomusaineen ryhmään tuottaa paljon vaivaa ja kustannuksia koulujärjestelmälle ja siitä aiheutuu haittaa myös oppilaille hyppytuntien ja erilaisten logististen järjestelyjen muodossa. Pätevöityneitä islamin opettajia on tällä hetkellä Isra Lehtisen mukaan vain kaksi. Vaikka tilanne onkin paranemaan päin, voi sanoa, että pienryhmien opetus kouluissa on koko lailla epäpätevien käsissä.

Teemu Laajasalo huomautti, että ihmiset eivät voi puhua uskonasioista neutraalisti, ja hänen mukaansa olisikin reilumpaa, jos näistä asioista puhuttaisiin avoimesti, väriä tunnustaen. Hän myös myönsi, että juuri tämän vuoksi opetussuunnitelman mukainen tunnustukseton uskonnonopetus on mahdoton. Opetussuunnitelma ja koulujen reaali-

ma eivät tässäkään kohtaa. Arno Kotron lukema esimerkki ensimmäisen luokan uskonnon oppikirjasta osoitti tämän kiistattomasti.

Laajasalo ja Lehtinen korostivat lapsen oikeutta uskontoon. Laajasalon mielestä lapsista tulisi moukkia, jos uskonnonopetus jätettäisiin pois kouluista. Hän perustelee näkemystään sillä, että kulttuurimme on luterilaisuuden läpikulkema ja lapset tarvitsevat kulttuurihistoriansa tuntemusta identiteettinsä.

Myös Sylvia Akar totesi, että tietoa uskonnoista on tähdellistä kouluissa opettaa, mutta kulttuurin ja uskonnon yhteydet voi tuoda esille myös tunnus-

SYLVIA AKAR

tuksettomassa, yhteisessä oppiaineessa. Uskonnoilla on ollut ja on suuri yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys ja uskonnot ovat vaikuttaneet merkittävästi historian kulkuun kaikkialla, joten niiden tärkeyttä ei sovi sivuuttaa. Akar oli vahvasti sitä mieltä, että kaikille yhteisen uskontotietotyypin oppiaineen saaminen kouluihin lisäisi suvaitsevaisuutta. Nykyinen ET olisi hyvä lähtökohta oppiaineen suunnittelussa, koska se ei aseta uskontoja paremmuusjärjestykseen. Tuukka Tomperi huomautti myös, että uskonnonopetuksen perusta on laadittu 1920-luvulla ja sen päivitykset ovat olleet kevyitä, kun taas ET on suunniteltu tähän päivään.

YHTEINEN KATSOMUSAINE KAIKILLE?

Tomperi ja Kotro olisivat periaatteessa yhteisen katsomusaineen kannalla, mutta näkevät sen epärealistisena tavoitteena. Opetussuunnitelmassa tunnus-tuksettomaksi määritelty aine saattaisi käytännössä muodostua kuitenkin näennäisneutraaliksi ja loppujen lopuksi lähenisi perinteistä valtauskonnon-opetusta. Tähän uudistus johti Ruotsissa, missä on jouduttu sitemmin vapauttamaan joitakin oppilaita uskontotiedon opetuksesta sen tunnustuksellisuuden vuoksi.

Yhtenä epäkohtana katsomusainekeskusteluun nostettiin epätasa-arvoinen oppiaineen valinta.

ARNO KOTRO

ESA YLIKOSKI

Ylikoski muistutti, että jos ei kuulu evankelis-luterilaiseen seurakuntaan, oppilaan on mahdollista valita uskonnon ja ET-opetuksen välillä, mutta jos hän kuuluu kirkkoon, valinnan mahdollisuutta ei ole. Vasta 15-vuotiaana hän voi - molempien huoltajien suostumuksella - erota kirkosta ja näin päästä ET-opetuksen piiriin. Paradoksaalisesti kirkko on laske-nut kirkollisvaalien äänestysikärajan 16 ikävuoteen, mutta kirkosta ei omatoimisesti voi erota ennen kuin täyttää 18 vuotta.

Kun otetaan huomioon kirkon valta ja sen tarve pitää kynsin hampain kiinni saavuttamastaan ase-

masta kouluopetuksessa, Tomperi piti realistisena tavoitteena jakaa peruskoulun nykyiset 11 oman uskonnon kurssia uudelleen niin, että uskonnolle jätettäisiin 7 kurssia, mutta neljä kurssia annettaisiin kaikille yhteisen filosofis-eettisen katsomusaineen käyttöön. Tämä olisi vähintäänkin kohtuullista, kun verrataan uskonnon opetuksen määrää historian ja yhteiskuntaopin kurssien huomattavasti vähäisem-piin määriin. Oman uskonnon opetuksen säilyessä ennallaan, tunnustuksellisenä, uusi oppiaine onnis-tuttaisiin mahdollisesti pitämään moniarvoisena ja neutraalina. ■

SEINÄJOEN YHDISTYKSELLE UUSI HALLITUS

Seinäjoen Vapaa-ajattelijat ry:n hallitukseen ensi toimintakaudeksi valittiin puheenjohtajaksi Nora Luoto sekä jäseniksi Erkki Myllyniemi, Juhani Mäkelä, Pirita Kiviluoma ja Aaro Vaismaa. Kuvassa uusi puheenjoh-taja Nora Luoto. Seuraavassa numerossa Nora kertoo ajatuksistaan uskonnottomuudesta ja miten hän ai-koo sitä puheenjohtajana edistää.

Lasten uskonnonvapaudesta

Nora Luoto

Euroopan Unionin Perusoikeuskirjan 10. Artikla: *“Jokaisella on oikeus uskonnonvapauteen.”* Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeusjulistuksen 18. Artikla: *“Kaikilla henkilöillä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus.”* Unicefin Lapsen oikeuksien julistuksen 14. kohta: *“Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.”*

Kuinka näitä edistää esimerkiksi kirkon lapsikaste? Kuitenkin Euroopan Unionin 14. Artikla kuuluu: *“Vanhemmilla on oikeus varmistaa lapsilleen omien uskonnollisten, aatteellisten ja kasvatuksellisten vakaumustensa mukainen kasvatus ja opetus.”*

Unicefin Lapsen oikeuksien julistuksen 14. kohta jatkaa näin: *“Valtion tulee kunnioittaa vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden (uskonnon- ja omantunnonvapaus) käyttämisessä.”*

RISTIRIITAISTA

Suomen Perustuslain 11 §: *“Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.”*

Päiväkodeissa ja kouluissa tapahtuva ruokarukoulttaminen edistää tämän suhteen vain positiivista uskonnonvapautta, ei negatiivista, johon jokaisella on myös oikeus. Positiivinen uskonnonvapaus tarkoittaa vapautta oman uskonnon harjoittamiseen. Siihen kuuluu mm. vapaus rukouksiin, omiin rituaaleihin sekä yksin että ryhmässä, oman uskonnollisen tai muun vakaumuksellisen kannan ilmaisemiseen ja vapaus kasvattaa lapsensa oman vakaumuksensa mukaisesti.

Negatiivinen uskonnonvapaus on vapautta uskonnosta, vapautta olla osallistumatta mihinkään

uskonnonharjoitukseen ja kuulumatta mihinkään uskonnolliseen järjestöön.

Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeusjulistuksen 26. Artikla, kohta 2: *“Opetuksen on pyrittävä ihmishengen täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen on edistettävä ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken.”*

Unicefin Lasten oikeuksien Periaate 10: *“Lasta tulee suojella sellaisilta toiminnoilta, jotka saattavat kasvattaa hänessä taipumuksia rodulliseen, uskonnolliseen tai muunlaisen syrjintään. Häntä on kasvatettava ymmärtämykseen, suvaitsevaisuuteen, kansojen välisen ystävyyden, rauhan ja yleismaailmallisen veljeyden hengessä sekä täysin tietäen, että hänen tarmonsa ja kykynsä olisi saatettava palvelemaan hänen lähimmäisiään.”*

Miten näitä edistää koulujen nykyinen uskonnonopetus, jossa lapset jaetaan uskonnotuntien ajaksi ryhmiin perheensä uskonnollisen tai uskonnottoman vakaumuksen perusteella?

Vapaa-ajattelijain liitto on tehnyt viime vuonna kantelun lääninhallitukselle Nurmon päivähoidossa ja Kristiinankaupungin peruskoulussa tapahtuvasta ruokarukoulttamisesta. Tuntijakoa pohtiva työryhmä on myös saanut liitolta kannanoton, jossa toivotaan tunnustuksellisen uskonnonopetuksen korvaamista esimerkiksi yleismaailmallisella etiikan opetuksella. Tietoa eri uskonnoista annettaisiin myöhemmin yhteiskuntaopin yhteydessä. Seinäjoen Vapaa-ajattelijat ry kehottaa kaikkia miettimään lasten oikeuksia sekä toimimaan niiden toteutumisen puolesta. Lapsi itse ei välttämättä osaa pitää kiinni oikeuksistaan, se on meidän tehtävämme. Katsomusten tasa-arvon ja lasten uskonnonvapauden tulee toteutua päiväkotij- ja koulumaailmasta alkaen. ■

Vapaa Ajatteliija 2/2010 sisällysluettelo:

Jussi K. Niemelä: Pääkirjoitus: **Pääkirjoituksen otsikko**

Heta Saxell: **Siviiliseremonioiden mestari Anneli Aurejoki-Karjalainen**

Esa Ylikoski: **Hyvinkään maistraatin henkilöstölle liiton Väinö Voinio -palkinto**

Aki P. Lehtinen: **Vapaa-ajatteliija puolusti maltillisuutta**

Iivi Anna Masso: **Kaapista seinän alle**

Jukka Mallinen: **Khajamin lauluja**

teutori: **Yhtä elämää**

Jaakko Mäntyranta: **Riettauden apostolit: Jumalanpilkkua 1900-luvun taitteen suomalaisessa sanomalehdistössä osa 1**

Heta Saxell: Ateistin arkea ja juhlaa: **Hoitoa vai hoilotusta?**

Jouko Saksio: **Surrealistiset ovet ihmisen poistua**

Heikki Orsila: **Eroakirkosta.fi**

Arg Leino: **Pastafarismista**

Susanna ja Jarmo Niinimäki: **Miten katsomusaineiden opetus tulisi järjestää? Uskomatonta mutta totta!**

Nora Luoto: **Lasten uskonnonvapaudesta**

Lähetä minulle lisätietoja

(Ilmoita sähköpostiosoitteesi)

☐

Tilaan Vapaa Ajatteliija -lehden

☐

Haluan liittyä jäseneksi

(Ilmoita sähköpostiosoitteesi)

☐

Valitse jäsenyhdistyksesi:

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITOIMIPAIKKA _____

SÄHKÖPOSTI _____

KIRJE-
POSTI-
MERKKI

Vapaa-ajattelijain liitto ry
Neljäs linja 1
00530 HELSINKI